

FACULTEIT VOOR PSYCHOLOGIE EN EDUCATIEWETENSCHAPPEN

Richting: Orthopsychologie

Kwalitatief belevingsonderzoek naar het contextuele concept 'legaat' in de dagelijkse opvoedingspraktijk van ouders

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de Psychologie door

Van Driessche Natacha

Academiejaar 2013-2014

Promotor: Prof. dr. Loots Gerrit

Aantal woorden: 15811

SAMENVATTING MASTERPROEF

Naam en voornaam: Van Driessche Natacha
KLIN

Rolnr.: 95491

Titel van de Masterproef: Kwalitatief belevingsonderzoek naar het contextuele concept 'legaat' in de dagelijkse opvoedingspraktijk van ouders.

Promotor: Prof. Dr. Loots Gerrit

Samenvatting:

Dit thesisonderzoek richt zich op de uitwerking van het legaat in de opvoedingspraktijk bij ouders, meer bepaald bij moeders uit een niet-klinische populatie. Een hulpverlener komt vaak voor 'machteloze' ouders te staan die de focus en de hulpvraag enkel bij het kind leggen. Het is een uitdaging voor de hulpverlener om met voldoende veiligheid, maar ook voldoende frustratie te komen tot de dieperliggende hulpvragen in de ruimere context van het kind. De onderzoeksbevindingen leveren een bijdrage binnen deze hulpverleningsparadox en brengen een verdere concretisering van het contextuele concept 'legaat'. Bij iedere participant blijkt een ethisch opvoedersbewustzijn aanwezig te zijn, waarmee ze de positieve intentie hebben om in de relatie met het kind destructieve intergenerationele elementen om te buigen. De manier van omgaan met het ethisch opvoedersbewustzijn is niet bij iedere ouder identiek. In een eerste vorm worden de intergenerationele destructieve thema's herhaald in een gelijkende of tegengestelde dynamiek, aangezien ze nog belemmerd worden door de blinde vlekken van het destructief recht. In een tweede vorm staat een schuldgevoel centraal, omdat de ouder beseft niet congruent te handelen naar het ethisch opvoedersbewustzijn. Pas in de derde vorm slaagt de ouder er werkelijk in het ethisch opvoedersbewustzijn vorm te geven door meer gepaste zorg te bieden aan het kind en zichzelf. De interne 'locus of control' en gevoel van eigenwaarde bij de ouders worden versterkt. De hulp van therapie, boeken en het actief toepassen van opvoedingsadvies werken bevrijdend in het toepassen van het ethisch opvoedersbewustzijn. Hulpverleners en ouders kunnen het ethisch opvoedersbewustzijn beschouwen als een krachtbron om de ethische verantwoordelijkheid ten aanzien van de volgende generatie op te nemen.

Dankwoord

Dit eindwerk tot stand brengen was een boeiende klus waarin veel tijd en energie zit. Het was een periode van terugtrekking, veel alleen zijn tussen boeken, muren en laptop. Voor mezelf vond ik het interessant te merken dat er een diepgaand proces op gang kwam van lezen, verbanden leggen, het vinden van de juiste woorden, het schikken van opkomende ideeën en het bedenken van een duidelijke structuur. De eerste stappen in het verzamelen van data aan de hand van interviews waren verrijkend. Alle deelnemers stelden zich heel open en toegankelijk op in het delen van hun innerlijke wereld omtrent het opvoeden van hun kinderen en de eigen kindertijd. Dankzij hun vertrouwen kon ik hun ervaringen verbinden met de bestaande theorieën en komen tot nieuwe inzichten die van belang kunnen zijn in de hulpverleningspraktijk. Ik wil hen van harte bedanken dat ik deelgenoot mocht zijn van hun verhaal.

Ik wil graag professor Loots bedanken voor de kans die hij me gaf dit eindwerk op poten te zetten. Ik heb hem ervaren als een promotor met een vriendelijke, open en geïnteresseerde blik in mijn denkproces. Ik vond het aangenaam samen na te denken en te komen tot een steeds meer geconcretiseerde vorm.

Ook wil ik graag vrienden en familie bedanken om er te zijn. Het is steunend hun interesse en aanwezigheid te mogen ervaren. Extra aandacht wil ik schenken aan de vrienden die zich hebben geëngageerd om mijn eindwerk ter hand te nemen, zoals Marie-Lise en Cindy. Bedankt voor jullie tijd en inspanning.

Inhoud

Samenvatting.....	1
Dankwoord	2
Deel I: Inleiding	5
Introductie tot theoretisch kader en concept	5
Probleemstelling	6
Theoretische en wetenschappelijke omkadering	7
Relatie ouder-kind-hulpverlener	7
Relationeel-ethische dimensie	8
Constructief gerechtigde aanspraak	9
Destructief gerechtigde aanspraak.....	11
Therapeutische praktijk	14
Metapositie als ouder	15
Doelstelling en mogelijke bijdrage	16
Deel II: Methode	19
Deelnemers.....	19
Onderzoeksmethode	20
Procedure	21
Deel III: Onderzoeksresultaten, bespreking en conclusies	23
Inleiding	23
Intergenerationele dynamieken	23
Zich herhalende gelijkaardige dynamieken.....	23
In relatie met de partner.....	23
In relatie met de kinderen.....	25
Zich herhalende tegengestelde dynamieken	27
Ethisch opvoedersbewustzijn.....	32
Begripsbepaling	32
Potentiële verschijningsvormen.....	33
Tweede verschijningsvorm	36
Derde verschijningsvorm.....	41
Deel IV: Kritische reflectie en algemene conclusie	46
Kritische reflectie	46
Algemene conclusie.....	47
Referenties	51
Bijlage A	53
Bijlage B	57

Bijlage C76

Inleiding

Introductie tot het theoretisch kader en concept

“Als je stenen op je weg laat liggen dan struikelen je kinderen daar later over.” Deze metafoer verwijst naar de intergenerationele theorie van Ivan Boszormenyi-Nagy. Zoals Oele en Van den Eerenbeemt (1987) beschrijven is de contextuele visie een integratie van zowel psychologie als systeemtheorie. De metafoer vindt zijn plaats in de overkoepelende dimensie van de relationele ethiek. Onderliggend zijn de feiten of gebeurtenissen aanwezig, de kennis van de psychologie (objectrelatietheorie en ontwikkelingspsychologie) en de kennis van de systeemtheorieën. In de jaren 1970 tot 2000 kreeg de contextuele gezinstherapie heel wat succes in Nederland en Vlaanderen. De reden van dit succes zou volgens Michielsen (2005) zijn dat het contextuele zowel tegemoet komt aan de ik-cultuur van de Westerse samenleving als aan het nieuwe ecologische bewustzijn waarin solidariteit aan belang wint. Deze manier van kijken naar opvoeding en ouders is integratief, aangezien er zowel aandacht wordt gegeven aan het systemische geheel van onderlinge ethische verbondenheid als aan de intrapsychische integriteit (Nagy & Krasner, 1994). Het belang van integratieve benaderingen, waarin zowel het individuele als het contextgerichte werken aan bod komt, lijkt toe te nemen in de literatuur. Het blijkt namelijk van belang te zijn zoveel mogelijk factoren in kaart te brengen als zijnde de ontwikkelingsnoden van het kind, de krachten en lasten van de ouders in hun intergenerationele context, de ouders als subsysteem, het gezin en zijn context (Splingaer, 2003).

De metafoer doet een appèl op het ‘legaat’. Het legaat wordt in de contextuele literatuur omschreven als de ethische verplichting om het erfgoed van vorige generaties zo door te geven dat de kwaliteit van volgende generaties versterkt wordt. Het erfgoed bevat alle materiële en immateriële baten en lasten van voorouders en ouders. Het wordt als een verplichting gezien om het ‘constructieve’ te behouden en als een recht om het ‘destructieve’ om te buigen. Concreet gaat het om het verzachten van rigide moraliserende tradities en het voorkomen dat kinderen opnieuw opgroeien in parentificatie (Oele & Van den Eerenbeemt, 1987). Bij parentificatie ervaren kinderen een tekort in de tegemoetkoming aan hun emotionele en/of fysieke behoeften. Daarenboven

worden zij impliciet of expliciet verantwoordelijk geacht om te voorzien in de behoeften van de ouder (Francis & Williams, 2010).

Probleemstelling

In de hulpverlening valt op dat ouders bij het aanmelden van een probleem vaak in een soort van 'machteloosheid' zitten. Ze weten zich geen raad meer, zijn moe, zien geen oplossingen meer en willen weten wat er aan de hand is. Als ouders op dat punt belanden, rijst de vraag met welke verwachtingen ze de hulpvraag stellen. Schuilt hier een gevaar dat de ouder de verantwoordelijkheid bij de hulpverlener legt en/of bij het kind? In welke mate ziet de ouder zichzelf nog als een belangrijke schakel in het therapeutisch proces?

In de literatuur wordt dit fenomeen beschreven als de hulpverleningsparadox. De hulpverlener wordt geconfronteerd met de dwingende vraag van de ouders het kind te redden, want het heeft allerlei problemen. De vraag naar een diagnose, advies en eventueel een individuele behandeling van het kind staan voorop, maar vaak zijn er meerdere hulpvragen aanwezig die zich op de achtergrond houden. Spingaer (2003) pleit er aldus voor om deze initieel sterk geconcentreerde individuele hulpvraag met enige voorzichtigheid aan te pakken. Ouders hebben vaak zelf allerlei vragen, twijfels en gevoelens van onzekerheid en schuld. Wanneer deze niet aangeraakt worden, zullen deze op een al dan niet vermomde wijze interveniëren binnen de triade ouder-kind-therapeut. De ouders trachten net datgene wat voor hen niet lukt uit handen te geven aan de therapeut. Wanneer de therapeut hier zonder vertwijfeling in meegaat, mist de ouder de kans om zelf te groeien en dit te integreren in zijn functioneren als ouder naar het kind. Er zijn ook ouders die de schuld en de verantwoordelijkheid bij het kind zelf leggen en nog andere ouders projecteren hun negatieve gevoelens op de therapeut of op andere zorgverleners. De therapeut wordt dus geconfronteerd met een heel pakket aan ambivalente gevoelens. Het is een hele uitdaging om samen met het gezin dit hele kluwen te ontwarren. Het is volgens Spingaer (2003) dan ook nodig om het gezin voldoende veiligheid en draagvlak te bieden, maar ze anderzijds ook voldoende te frustreren door geen onmiddellijk antwoord te bieden op hun soms dwingende vraag.

De therapeut wordt hierin voor een uitdagende opdracht gesteld. Het is binnen dit spanningsveld dat dit onderzoek een bijdrage wenst te leveren.

Het contextuele denkkader, meer specifiek de relationeel – ethisch overkoepelende dimensie en het legaat, biedt handvatten om met deze uitdaging om te gaan. Deze handvatten worden kort beschreven en theoretisch gekaderd als vertrekpunt van dit onderzoek. Het legaat is daarin een belangrijk concept dat attendeert op de ethische verantwoordelijkheid van ouders ten opzichte van de volgende generatie. Dit concept werd reeds aangehaald en zal nader worden bekeken als slechts één onderdeel van de relationeel-ethische dimensie binnen het contextuele gedachtegoed. In het volgende deel krijgt dit concept meer bedding met uitleg over de relationeel-ethische dimensie, het constructieve en destructieve recht binnen het legaat alsook wat de therapeutische praktijk en een metapositie als ouder hierin kunnen betekenen. Met deze informatie als basis wordt er vervolgens terug ingezoomd op het doel en de bijdrage van dit onderzoek.

Theoretische en wetenschappelijke omkadering

Relatie ouder-kind-hulpverlener

Het kind staat ten aanzien van zijn ouders in een afhankelijke, relatief onmondige en loyale positie. Deze 'kwetsbare' positie roept de therapeut ethisch gezien op om de belangen van het kind te laten doorwegen (Oele en Van den Eerenbeemt, 1987).

Nochtans zou zich enkel richten tot het kind een valkuil zijn volgens Hermkens (2010). Om te beginnen wordt de hulpeloosheid van de ouders versterkt, of met andere woorden hun verantwoordelijkheid en competenties worden genegeerd. Daarnaast kan, volgens het contextuele denkkader, enkel al de zorgzame houding naar het kind toe het kind in een impliciete deloyaliteit plaatsen. Kinderen blijven, volgens Boszormenyi-Nagy, trouw en gehecht aan de ouders, ook al zijn zij niet tegemoet gekomen aan de basisbehoeften. Het kind kent geen andere situatie en is existentieel loyaal aan de oorsprong van zijn/haar leven (Van Mulligen, 2000).

Bovendien is het rechtstreeks aanraken van de verantwoordelijke positie van de ouders een 'delicate' kwestie als hulpverlener, zoals reeds aangegeven met de hulpverleningsparadox. De

beleving van de ouder zorgt ervoor of het vertrouwen en de samenwerking versterkt wordt of niet. Toch is het van belang als therapeut niet mee te gaan in de ouder zijn mogelijks onbewuste verhulling van z'n eigen moeilijkheden door het kind als problematisch te beschouwen (Verdult, 2009). Nagy en Krasner (1994) stellen een houding van meerzijdige partijdigheid voor. Hierin beklemtoont de therapeut het samenwerken van kind én ouders met de vraag: "Hoe kunnen wij als een team werken om jouw familie te helpen?" Voor het kind zal het veiliger en werkzamer zijn als de hulpverlener zowel de ouders als het kind aanspreekt en hen aanzet tot samenwerken zodat beiden er beter van worden.

Relationeel-ethische dimensie

In het contextuele hulpverleningswerk omvat de relationeel-ethische dimensie de drie voorafgaande dimensies: de objectieve feiten en gebeurtenissen, de intrapsychische ervaring en beleving en de systeemtheoretische transactionele patronen. De voorgaande dimensies worden niet besproken, aangezien deze binnen dit werk minder relevant zijn.

De vierde dimensie gaat over rechtvaardigheid wat enkel mogelijk is binnen betrouwbare relaties. Een relatie wordt onbetrouwbaar en onrechtvaardig als de éne persoon de andere uitbuit door geen rekening te houden met zijn/haar behoeften. Als iemand bijvoorbeeld voortdurend blijft investeren in een relatie zonder winst of antwoord, dan is het rechtvaardig deze relatie los te laten (Nagy & Krasner, 1994).

De relationele ethiek is namelijk geen ethiek van zelfopoffering. De ethische actie ligt in het rekening houden met de noden van anderen, zonder de eigen noden te negeren. Het is een 'en - en' verhaal, waarin zowel rekening wordt gehouden met de eigen behoeften als met deze van de anderen. Met deze bril worden de grenzen tussen altruïsme en egoïsme vager, want wanneer het best is om datgene te doen wat goed is voor de ander zonder de eigen behoeften te miskennen beseffen we dat beiden nodig en waardevol zijn. De relationele ethiek is een regulerend mechanisme tussen personen. Door de ander in de relatie uit te buiten en te wantrouwen, wordt er een destructieve spiraal in gang gezet. Een constructieve bijdrage echter bevordert het vertrouwen en de mogelijkheid van wederzijdse steun.

De opmaak van de balans van geven en nemen volstrekt zich op een subjectieve manier. De hoeveelheid waarde die wordt toegekend aan iemand zijn/haar bijdrage is mede afhankelijk van de andere persoon in de relatie. Er is geen controle mogelijk aan de hand van een objectieve maatstaf. Zo kan het gebeuren dat we geen erkenning krijgen voor een bijdrage, aangezien de andere persoon deze als gewoon of normaal ziet. Het gaat dus om een subjectieve waarheid die enkel in dialoog bestaansrecht kan krijgen. Pas dan wordt het effectief mogelijk om rekening te houden met elkaars gezichtspunten. Het gaat erom een evenwicht te vinden tussen het verwachten van respect van de ander en het respecteren van de ander.

Deze subjectieve waarheid is afhankelijk van een aantal factoren. Vooral de innerlijke noden die we in de balansen van geven en krijgen in ons gezin van herkomst hebben opgebouwd, zijn bepalend. Het meest haalbare is dat we stilstaan bij onze behoeften en bereid zijn te erkennen hoe anderen daarin bijdragen, terwijl zij zich in eenzelfde proces bevinden. Vanuit deze beschouwing is het begrip objectiviteit vervangbaar door het begrip intersubjectiviteit (Ducommun – Nagy, 2008).

Constructief gerechtigde aanspraak

Aanvaarden om zelf actieve verantwoordelijkheid te dragen voor de consequenties van de relationele werkelijkheid door gepaste zorg te bieden wordt benoemd met de contextuele term 'constructief gerechtigde aanspraak'. Gepaste zorg, zoals gezien, houdt in rekening te houden met de behoeften van de ander zonder deze van zichzelf te miskennen. De meest fundamentele beloning hiervoor is volgens Nagy en Krasner (1994) de vergrote persoonlijke vrijheid.

Ducommun - Nagy (2008) benoemt nog andere voordelen bij het geven van gepaste zorg, nl. het brengt ons in relatie, onze waarde als mens neemt toe en het geeft ons een grotere innerlijke zekerheid. Het geven werkt motiverend, wanneer we als mens ervaren dat onze generositeit positief onthaald wordt. Daarin dienen we ook te begrijpen dat we ons het meest genereus opstellen als we de ander ook laten geven. We bereiken dus het meest door zowel te geven als door anderen de kans te bieden om terug te geven.

Dillen (2006) geeft aan dat door het nemen van verantwoordelijkheid verdienste opgebouwd wordt en een positieve spiraal op gang gebracht wordt om het goede in plaats van onrecht voort te zetten van generatie op generatie. In de contextuele benadering is het dus van belang ernaar te streven de ouders terug te laten investeren in de relaties door gepaste zorg en verantwoordelijkheid te dragen voor de kinderen. De ouders hierin erkennen is belangrijk zodat ze zichzelf op een ethisch niveau meer waarde geven (Oele & Van Den Eerenbeemt, 1987).

Evidentie hiervoor blijkt ook uit het onderzoek van Francis en Williams (2010) dat besluit dat de interne 'locus of control' bijdraagt tot positieve uitkomsten van kinderlijke parentificatie. Uit voorgaand onderzoek blijkt parentificatie zowel geassocieerd met positieve als negatieve psychosociale resultaten in de volwassenheid. Een interne 'locus of control' betekent de mate van geloof in het kunnen beïnvloeden van gebeurtenissen en situaties door eigen acties. Het onderzoek gaat na wat de rol is van een interne 'locus of control' in de relatie tussen parentificatie en sociaal-emotionele aanpassing op lange termijn bij 99 studenten van een Canadese universiteit. De mate van praktische en emotionele parentificatie werd gemeten aan de hand van 'the Parentification Questionnaire' ontwikkeld door Jurkovic in 1986. 'The Levenson Multidimensional Locus of Control Inventory' van 1974 bepaalde de interne of externe 'locus of control'. De psychologische aanpassing werd in kaart gebracht aan de hand van 'the Weinberger Adjustment Inventory' van Weinberger en Schwartz in 1990. Hiervan werden enkel de subschalen 'depressie' en 'geluk' besproken. De correlaties tussen een interne 'locus of control' en de psychologische uitkomst van depressie en geluk waren significanter voor diegenen met een hogere parentificatiescore en dit op een negatieve manier bij depressie en positief in de relatie met geluk. Dit resultaat suggereert dat de beschermende kracht van een interne 'locus of control' specifiek bepalend kan zijn voor personen met geparentificeerde ervaringen. De mogelijkheid om te gaan met geparentificeerde ervaringen kan versterkt worden door de perceptie dat de gevolgen van gedrag zelf te beïnvloeden en te controleren zijn. Daarom kan het focussen op het ontwikkelen van een interne 'locus of control' in therapie zorgen voor meer adaptief gedrag bij personen met geparentificeerde ervaringen. De onderzoekers doen het voorstel het verband tussen parentificatie, sociaal-emotionele aanpassing en 'locus of control' verder te onderzoeken bij kinderen.

Ook Nagy en Krasner (1994) maken binnen de contextuele theorie een onderscheid tussen destructieve en constructieve parentificatie. Wanneer een kind erkenning krijgt voor zijn bijdrage en zorg in bijvoorbeeld een tijdelijke situatie van grotere belasting betekent dit een constructieve bijdrage aan de ontwikkeling. Onderzoek bij kinderen in parentificatie kan uitgebreid worden met de vraag naar wat erkenning voor een kind z'n bijdrage kan betekenen in relatie tot een interne 'locus of control', wat specifiek bepalend blijkt te zijn in de geluksfactor van volwassenen met geparentificeerde ervaringen.

Destructief gerechtigde aanspraak

Het destructief recht van de ouder wordt volgens Oele en Van den Eerenbeemt (1987) gevormd doordat deze ouders zelf een tekort aan gepaste zorg hebben ervaren in de kindertijd. Als we als kind onrechtvaardig behandeld werden, zijn we gerechtigd compensatie te ontvangen. Echter tot wie kunnen we ons nog richten als diegene die ons onrecht heeft aangedaan deze verantwoordelijkheid niet erkent? We hebben slechts de keuze tussen het aanvaarden van het verlies of het alsnog verhalen op onschuldige derden, zoals onze partner of onze kinderen. Als we het terug verwachten van onze partner en/of kinderen, creëren we nieuw onrecht en leunen we op het destructieve recht. Een partner heeft de vrijheid om de relatie te doorbreken als de eisen te zwaar worden of de relatie te eenzijdig. Een kind daarentegen is afhankelijk van de ouder om te overleven en kan de relatie dus niet verbreken. (Ducommun – Nagy, 2008).

Ouder en kind staan in een asymmetrische positie ten opzichte van elkaar. Een ouder moet in staat zijn meer aan zijn kinderen te geven dan dat ze verwachten terug te krijgen. Kinderen hebben recht om te krijgen zonder dit te moeten verdienen. Bij deze is het geven en nemen tussen ouder en kind niet in gelijke mate af te wegen. Ouders zijn verantwoordelijk voor het opvoedingsproces. Vanuit deze positie staan zij automatisch in een meer gevende rol op deze balans. Volgens de contextuele benadering is het geven van het kind minstens even belangrijk in waarde, maar aanwezig in mindere mate en aangepast aan zijn ontwikkelingsniveau. Het geven betekent zorg dragen en verantwoordelijk zijn voor een relatie op een gepaste manier. Zoals Oele en Van den Eerenbeemt (1987) het aangeven, gaat het niet om toegeven of opofferingsgezindheid.

Als de ouder werkelijk geeft door zowel rekening te houden met de eigen behoeften, als met deze van het kind binnen zijn/haar ontwikkelingsstadium, kan hij/zij ook werkelijk aanspraak maken op de erkenning van het kind en iets terug verwachten in de juiste balans.

De contextuele benadering ziet en erkent een kind als een gevend individu. Het kind investeert vertrouwen op allerlei manieren in de hoop dat het ouderlijke zorg ontvangt en kan overleven. Een ouder die erkenning geeft aan zijn kind voor het geven van zorg binnen de grenzen van zijn vermogen, versterkt het vertrouwen zowel intrapsychisch als relationeel (Oele & Van den Eerenbeemt, 1987). Dat maakt ook het onderscheid tussen constructieve en destructieve parentificatie zoals Nagy en Krasner (1994) aangaven. Zoals eerder gezien bij de constructief gerechtigde aanspraak investeert de ouder hiermee ook in zichzelf en creëert hij op deze manier ook meer vertrouwen en innerlijke zekerheid in zichzelf (Ducommun – Nagy, 2008).

Een ouder die echter leunt op destructief gerechtigde aanspraak gaat de kinderlijke zorg niet erkennen en dat zonder schuldgevoel. Het kind wordt niet gezien in zijn gevende mogelijkheden en dus niet erkend in zijn waarde(volheid). Het vertrouwen van het kind wordt beschadigd, aangezien het niet beantwoord wordt met vertrouwen. Het is een vorm van verwaarlozing. Op die manier vergroot de kans dat het verwaarloosde kind, later als volwassene, zijn geleden tekorten zal verhalen of verwachten van de ander. Meestal is dat de partner en/of de kinderen, waardoor er opnieuw geen erkenning kan gegeven worden aan de bijdragen van de volgende generatie. Dat wordt als een roulerende rekening aangeduid. Hoe meer destructief gerechtigd iemand is, hoe moeilijker het is voor deze persoon om zich in de plaats van de ander te stellen en zijn/haar behoeften te erkennen. Doordat iemand gerechtigd is compensatie te ontvangen voor de geleden tekorten, wordt deze persoon gehinderd te zien dat hij/zij zelf ook onrecht doet. Er worden van de anderen dingen geëist die zij ons niet verschuldigd zijn. Wanneer zij ons tegemoet komen, wordt het als normaal gezien. Wanneer zij dat niet doen, beschuldigen we hen van onrecht. We voelen ons tekort gedaan. We projecteren onze tekorten op onschuldige anderen en stellen hen ervoor verantwoordelijk. Er is sprake van een blinde vlek (Ducommun – Nagy, 2008).

De contextuele benadering maakt een verschil tussen relationele schuld en een intrapsychisch schuldgevoel. Relationele schuld ontstaat in de relatie na uitbuiting van de ene mens door de andere, waarbij geen rekening gehouden wordt met de behoeften en gevoelens van de ander. In de verticale ouder-kind loyaliteitsrelatie wordt dit benoemd als 'existentiële schuld'. De balans van geven en nemen is uit evenwicht geraakt, waarbij vanuit z'n natuurlijke oorsprong rekening gehouden moet worden met de ongelijke positie van het kind ten opzichte van de positie van de ouder.

Intrapsychisch schuldgevoel ontstaat wanneer de existentiële schuld zo sterk is of wanneer een kind dermate geparentificeerd is dat het zich schuldig gaat beginnen voelen voor de problemen van de ouders. De contextuele benadering gaat ervan uit dat een kind existentieel loyaal is aan de oorsprong van zijn leven. Het kind heeft de ouders nodig om te voorzien in zijn of haar basisbehoeften. Bovendien wordt het leed van de ouders vaak kristalhelder waargenomen. Zo is het veiliger voor het kind om de schuld bij zichzelf te leggen en de ouders te ontschuldigen in het niet voldoen aan zijn of haar basisbehoeften (Van Mulligen, 2000). Ook binnen de objectrelationele theorie geeft Winnicott aan dat het kind een beleving opbouwt van 'going-on-being' in relatie met de moeder, het gevoel dat het leven een voortkabbelende stroom is. Een opeenvolging van inbreuken van moeder leidt tot sterke angst bij het kind. Falen van de moeder wordt echter niet als moeders falen ervaren, maar heeft direct betrekking op het eigen zelf (Winnicott, 1956; in Vliegen, 2006). Iedere stap in de eigen persoonlijkheidsontwikkeling naar autonomie wordt geblokkeerd doordat het kind denkt beschikbaar te moeten blijven voor de ouder(s).

De intergenerationale overdracht van verwaarlozing blijkt uit onderzoek van Lambermont en van Ijzendoorn (1991) een grotere kans te hebben zich voor te doen dan de overdracht van mishandeling. Verwaarlozing blijkt een meer diepgaande en desastreuze invloed te hebben op de ontwikkeling. Lambermont en van Ijzendoorn halen het geïnternaliseerde hechtingsmodel aan als mogelijke verklaring, die werkt als filter in relatie met de ander. Het werkmodel van een kind of volwassene is opgebouwd op basis van de ervaringen met gehechtheidsfiguren. Het bepaalt de manier waarop nieuwe personen tegemoet getreden worden, de manier van een relatie aan te gaan en in relatie te zijn. Kinderen waarvan het hechtingsproces is verstoord ontwikkelen een

gebrek aan vertrouwen in zichzelf en de ander. Ze hebben het moeilijk om verdienstelijk te zijn voor anderen. Eerlijke relaties aangaan lukt hen nauwelijks of niet (Van Mulligen, 2000). Het model kan worden bijgesteld door nieuwe ervaringen met anderen. Een ondersteunende relatie met een betrouwbare andere ouder, oom of tante, of later een partner blijkt veel goed te doen.

In het voorgaande beschreven en situeerden we de belangrijkste theoretische concepten van het contextuele denkkader, die verband houden met het concept 'legaat' dat centraal staat in het onderzoek van deze verhandeling. We bespraken de relationeel-ethische dimensie waarin het 'legaat' zich situeert. Vervolgens kwamen de concepten 'constructief en destructief gerechtigde aanspraak' aan bod als belangrijke elementen in de intergenerationale overdracht van lasten en baten. Ook de positie van de hulpverlener werd vanuit het contextuele denkkader belicht. In het volgende deel bekijken we wat de therapeutische praktijk vanuit het contextuele denkkader kan bijdragen, met specifieke aandacht voor de metapositie van ouders in het opvoedingsproces.

Therapeutische praktijk

Een studie van Juffer (1995) geeft aan dat ook een hulpverlener een vertrouwensbron kan zijn waardoor het hechtingsconcept kan veranderen. Gespreksinterventies, waarin het verleden van moeder een plaats krijgt en verbonden wordt met het heden van het kind, blijken corrigerend te werken. In die zin kan ouderschap een nieuwe kans bieden om oude, onopgeloste conflicten te verwerken (Raphaël, 2001; in Vliegen, 2006). Ook als ouders bepaalde stappen in de ontwikkeling van hun kind verkeerd interpreteren vanuit eigen onverwerkte moeilijkheden kan de therapeut deze gebruiken als hefboom om deze vroegere ervaringen alsnog te gaan verwerken (Vliegen, 2006). Dergelijke gesprekken vergen een open en niet-beoordelende houding. Uit empirisch onderzoek blijkt dit ook de belangrijkste factor bij het slagen van een psychotherapeutische behandeling, ongeacht de gebruikte therapeutische technieken (Van Maele, n.d.).

Dit is vergelijkbaar met de contextuele therapeutische visie. Het is pas wanneer een destructief gerechtigd persoon zelf voldoende ondersteuning, begrip en ruimte heeft ervaren voor zijn/haar ervaren miskennis, dat hij of zij zelf zicht kan krijgen op de manier waarop ze hun kind verwaarlozen of parentificeren. Het alsnog erkend worden in deze pijn en onrechtvaardigheid is in

de contextuele benadering een belangrijk element in het therapeutisch proces. Het wordt benoemd als 'crediting'. Ieder kind heeft heel veel gegeven en geïnvesteerd. Dat werd door de ouders niet altijd gezien en ontvangen. Deze ervaringen alsnog kunnen delen met iemand en daarin gehoord worden, werkt erkennend en bevrijdend (Michielsen & Van Mulligen, 2001). Zo ontstaat er minder nood om te leunen op destructief recht en is er meer mogelijkheid om de ander te erkennen (Ducommun - Nagy, 2008).

In belangrijke relaties van de persoon waarin het vertrouwen geschonden werd, wordt binnen deze benadering ook op zoek gegaan naar verborgen bronnen van vertrouwen. Ook naar inzicht en begrip voor de persoon, die als dader wordt gezien, zijn of haar destructieve gerechtigheid. Hij/zij is immers zelf slachtoffer geweest. Uiteindelijk kan de persoon in deze relatie het eigen perspectief, dit van de andere en de botsende meningen aanvaarden. Er wordt geleerd om de eigen afhankelijke eisen en projectieve identificaties te onderzoeken, zodat er steeds beter op een autonome manier wordt omgegaan met de ander (Nagy & Krasner, 1994).

Metapositie als ouder

Door met de ouder te reflecteren over de inhoud van de opvoeding neemt de ouder een metapositie in (Van der Pas, 1996). Hierdoor wordt de beschikbaarheid en de ontvankelijkheid van de ouder versterkt, die beide een belangrijke rol spelen in de opbouw van een veilig geïnternaliseerd hechtingsconcept bij het kind. Het vertrouwen van het kind in de balans van geven en nemen neemt toe (Michielsen, 2000). Het 'good-enough' concept van Winnicott beklemtoont hetzelfde belang van het in voldoende mate tegemoet komen aan de ontwikkelingsnoden enerzijds en een voldoende ontvankelijkheid voor de affectieve signalen anderzijds (Vliegen, 2006). De garantie van een veilige hechting zorgt voor een goede affectregulering, waarin positief wordt omgegaan met de eigen gevoelens. Uit onderzoek blijkt dat kinderen die opgroeien in verwaarlozende omstandigheden minder synaptisering ontwikkelen in de orbitofrontale cortex van de rechter hersenhelft. Dit gebied zorgt voor het herkennen van gevoelens en het vermogen tot het aangaan van intieme relaties (Schore, 1994, 2003; in Verdult, 2009). Een onderzoek van Kiang, Moreno en Robinson (2004) heeft aangetoond dat kinderen in de ontwikkeling van hun

empathisch vermogen gehinderd worden, wanneer moeders met negatieve verwachtingen en overtuigingen starten aan het opvoedingsproces. Ze blijken minder sensitief te zijn dan moeders met een positieve ingesteldheid. Volgens Holden (1995) omvat zulke negatieve ingesteldheid waardesystemen en onderliggende overtuigingen die iemand's eigen ervaring reflecteren van zelf opgevoed te worden, waarmee hij refereert aan de destructief gerechtigde aanspraak.

Een ander onderzoek laat zien dat ouders met moeilijkheden in de affectregulatie tot beperkte resultaten komen bij opvoedkundige trainingsprogramma's. Het is voor hen moeilijk haalbaar om deze aangeleerde vaardigheden toe te passen op momenten dat er heftige emoties zijn (Ben-Porath, 2010). De metapositie kan helpen om afstand te nemen van de heftige gevoelens, zodat de ouder zich steeds meer beschikbaar en ontvankelijk kan opstellen voor het kind.

Iedereen kent echter kwetsbaarheden die kunnen zorgen voor moeilijkheden in de omgang met de ander. De kunst is dan om te durven stilstaan bij deze gevoelens en na te gaan of er een mogelijks verband is met het verleden (Van Maele, n.d.). Ook andere factoren kunnen in het geding zijn zoals de veelheid van eisen in het opvoeden, de eigenheid van het kind, de invloed van de mede-ouder en allerlei omstandigheden (Michielsen, 2000).

Volgens Nagy en Krasner (1994) is reflecteren ook van belang in die zin dat blinde of rituele gehoorzaamheid van het kind aan alle voorkeuren, gewoonten of tradities van de ouders geen garantie is voor een erfenis die bevorderlijk zal zijn voor de volgende generatie. Het is passend na te gaan wat er in hun erfenis intrinsiek universeel waardevol is, en wat als bezitterige, rigide of vooroordelende geboden werden doorgegeven.

Doelstelling en mogelijke bijdrage van het onderzoek

Zoals blijkt uit het voorgaande staat in de contextuele benadering het opnemen van intergenerationele ethische verantwoordelijkheid bij ouders centraal. Het wordt belangrijk geacht voor het welzijn van zowel ouders als kinderen.

Er is getracht een korte beschrijving te geven van wat de contextueel relationeel-ethische dimensie kan betekenen in de menselijke ontwikkeling. Het denkkader vormt alvast een

waardevolle bijdrage om het complexe geheel van al dan niet verborgen hulpvragen beter in kaart te brengen bij de aanmelding van een kind dat ingebed zit en afhankelijk is van een bredere context. Vele factoren en spelers zijn namelijk van invloed. Om dit samenspel nog beter te begrijpen is een korte aanvulling vanuit postmodern sociaal constructionistisch oogpunt verrijkend. Deze visie maakt er ons op attent dat onze intergenerationele werkelijkheid gevormd wordt doorheen verschillende culturele tijdsperiodes, waarin iedere periode of generatie een eigen sociaal geconstrueerde realiteit kent. De ouder ontvangt dus in het huidige culturele tijdsregime een erfenis die gevormd werd in een andere tijdsperiode met eigen maatschappelijk gekleurde narratieven. In die zin bestaan er geen essentiële waarheden (Hillewaere, 2008). In de afwezigheid van een structurele 'waarheid' is er meer keuzevrijheid en wordt ieders persoonlijke creatiekracht erkend om zelf te bepalen wat te behouden en wat te reconstrueren met de volgende generatie. Deze visie bekrachtigt hiermee het perspectief en de ruimte om zelf de touwtjes in handen te nemen en de generationele lijn te voorzien van nieuwe constructieve betekenissen en verhalen of erfgoed. Vanuit het contextuele is het daarin van belang bewust te zijn van de ethische verantwoordelijkheid die ieder heeft in deze betekenisgeving ten aanzien van de gehele relatiecontext en de volgende generatie.

De contextuele begrippen, waaronder het legaat, zijn in de literatuur niet eenvoudig te begrijpen en worden vrij abstract beschreven. Iedere poging tot verdere concretisering van het legaat kan tot grotere kennis en begrip leiden ten voordele van de hulpverleningspraktijk. Dit kwalitatief onderzoek wil een aanzet vormen tot het concreter maken van dit conceptuele begrip door na te gaan op welke manier het legaat vorm krijgt in de opvoedingspraktijk van ouders en op welke manier zij hiermee omgaan. Het is vooral interessant om het mechanisme achter de ombuiging van het destructieve recht beter te leren kennen. Dat is het deel van het legaat dat meer vraagt van het vermogen van ouders om ethisch verantwoordelijk te handelen. Het constructieve doorgeven is een recht, het destructieve ombuigen wordt in het legaat omschreven als een plicht. Het is ook in dat deel dat ouders doorgaans vastlopen in het opvoeden van hun kinderen.

Het is de bedoeling van deze verhandeling meer duidelijkheid te bekomen op welke manier ouders bezig zijn met hun ethische verantwoordelijkheid t.a.v. hun kinderen. Dit doen we door ouders te vragen naar de verschillen en gelijkenissen die ze aantreffen tussen de huidige opvoeding en de eigen opvoeding en wat daarin hun beleving en positie zijn. Door als ouder te reflecteren over de inhoud van de opvoeding, eigen overtuigingen en handelingen en deze te koppelen aan de eigen genoten opvoeding als kind groeit er een bewustzijn van 'ethische verantwoordelijkheid'. Door na te gaan hoe ouders omgaan met deze ethische verantwoordelijkheid kan meer kennis en inzicht bekomen worden in de concrete mechanismen van het concept 'lefaat'. Bijgevolg ambieert dit onderzoek een bijdrage te leveren aan een maatschappelijke bewustzijnsbevordering rond het belang van 'bewust ouderschap'. Het is zowel interessant voor ouders, toekomstige ouders als beleidsmakers, aangezien zij voor ouders maatschappelijk gunstige omstandigheden kunnen creëren die zodoende ten goede komen aan de volgende generatie.

Methode

Deelnemers

De participanten aan dit onderzoek zijn ouders die met beide voeten in de dagdagelijkse opvoedingspraktijk staan van hun kinderen. Er is voor gekozen om het legaat te onderzoeken bij een niet-klinische populatie. Iedere ouder met of zonder specifieke hulpvraag heeft een familiale context van waarden en normen. Het voordeel van mensen die niet in de hulpverlening geëngageerd zijn is een grotere kans op openheid. Mensen in de hulpverlening hebben veronderstellingen van wat een hulpverlener zou willen horen. Daarnaast kan het peilen naar hun opvoedingshandelen bedreigend overkomen bij een te weinig opgebouwde vertrouwensrelatie. Hierdoor vergroot de kans dat ze zich al dan niet bewust afsluiten in het delen van informatie. Dat zou de waarde aan empirische data kunnen hypothekeren.

Het onderzoek peilt naar de overeenkomsten en verschillen die ouders zelf zien in hun opvoedingsgedrag in vergelijking met deze van hun ouders en deze van zichzelf doorheen de tijd. Gezien dit gegeven is het aangewezen ouders te kiezen met kinderen ouder dan 3 jaar zodat ze kunnen terugblikken op een gewezen periode van opvoeding.

De deelnemers worden verworven middels een sneeuwbalsteekproef (Billiet, 2003). Er zijn vier rechtstreekse kennissen gecontacteerd. Drie hebben elk een kennis voorgesteld, waardoor er ook participanten deelnemen buiten de nabije kring van de onderzoeker. In totaal zijn er zeven vrouwen die deelnemen. Enkel op vlak van geslacht is er een homogeniteit, verder zijn er geen voorwaarden gesteld. Dat lijkt niet opportuun, aangezien 'uitzonderlijke' of 'typische' gevallen net van belang kunnen zijn in het onderzoek. Factoren als de gezinsvorm, het aantal kinderen, de burgerlijke staat, de leeftijd enzovoort worden dus niet als selectiecriteria in rekening gebracht.

De vrouwen wonen allen in Vlaanderen. Hieronder volgt een korte omschrijving van de participanten. Alle vrouwen hebben een fictieve naam om de anonimiteit van iedere deelnemer te garanderen. Deelnemer 1, Pascale, is een vrouw van 30 jaar met 2 kinderen van 7 en 5 jaar. Zij is getrouwd en werkt voltijds als bediende. Zij is de oudste van drie kinderen uit een intact gezin. Deelnemer 2, Indra, is een vrouw van 51 jaar met 3 kinderen van 29, 28 en 22 jaar. Zij is

gescheiden en woont momenteel samen met een nieuwe partner. Zij is de oudste van drie kinderen uit een intact gezin. Deelnemer 3, Sarah, is een vrouw van 40 jaar met 2 kinderen van 7 en 4 jaar. Zij is getrouwd en werkt als zelfstandig consulente. Zij is de oudste uit een gescheiden gezin van 2 kinderen. Deelnemer 4, Lies, is een vrouw van 48 jaar met 2 kinderen van 16 en 18 jaar. Zij is getrouwd en werkt als therapeute. Zij is enig kind uit een intact gezin. Deelnemer 5, Petra, is een vrouw van 48 jaar met 2 kinderen van 15 en 18 jaar. Zij is getrouwd en werkt voltijds als winkelbediende. Zij is de jongste uit een intact gezin van drie kinderen. Deelnemer 6, Vanessa, is een vrouw van 52 jaar met 3 kinderen van 31, 33 en 35 jaar. Zij is getrouwd en is huisvrouw. Zij is enig kind uit een intact gezin. Subject 7, Véronique, is een vrouw van 41 jaar met 2 kinderen van 13 en 15 jaar. Zij is getrouwd en werkt halftijds als administratief bediende. Zij is de oudste uit een intact gezin van drie kinderen. In het deel van de onderzoeksbevindingen kan geleidelijk aan kennis gemaakt worden met hun persoonlijke verhaal.

Onderzoeksmethode

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is kwalitatief onderzoek het meest geschikt. Het is namelijk de bedoeling de ouders zelf uitgebreid aan het woord te laten en hen mee te nemen in het reflectieproces omtrent het ethische 'legaat' in opvoeding. Er wordt gepeild naar de concrete vertaling van het legaat in de dagelijkse opvoedingspraktijk van ouders. Het is van belang om de ervaringswereld en de interpretatie daarvan maximaal tot hun recht te laten komen.

Tijdens de interviewfase wordt een empathische en coöperatieve houding aangenomen. Beide deelnemers staan geëngageerd, actief en collaboratief ten opzichte van elkaar en construeren sowieso samen de inhoud van het interview (Rapley, 2004). Volgens Johnson (2002) is het inbrengen van de eigen ervaring de manier om te komen tot meer wederkerigheid en openheid, maar binnen dit onderzoek ben ik als interviewer en niet – ouder beperkt om eigen ervaringen te delen. Daarentegen is het van belang, bewust zijnde van de medeconstructie van het narratief, om dichtbij de eigen gedachten en ervaringen over dat specifieke onderwerp te blijven en indien relevant deze ook te delen. Deze inhoudelijke gezamenlijke constructie dient binnen de

lijnen te blijven van het onderzoek. Om deze voorwaarde te garanderen is er een vooraf opgestelde themalijst voorhanden als leidraad tijdens de interviews.

De analyse van de data gebeurt aan de hand van de interpretatieve fenomenologische analyse (IPA). Hierbij wordt een dubbele hermeneutiek gehanteerd. De onderzoeker verleent betekenis aan de respondent zijn of haar manier van betekenis geven. Er wordt een connectie verondersteld tussen de woorden of de taal die gebruikt wordt en iemand zijn denken en voelen. De interpretatie van deze mentale en emotionele beleving gebeurt aan de hand van wat ze zeggen (Smith & Osborn, 2003). Het is een ideografische benadering, waarbij wordt aangeraden om ieder transcript apart te interpreteren. Zo kan er traag opgebouwd worden tot meer abstracte categorieën (Smith et al., 1995; in Smith & Osborn, 2003).

Procedure

Aangezien de eerste deelnemers kennissen zijn was een rechtstreekse contact name mogelijk. Hun toestemming tot deelname werd gevraagd met een korte voorstelling van het onderwerp. Deze voorstelling is terug te vinden op het interviewschema in bijlage. Voor de deelname werd een schriftelijke 'geïnformeerde toestemming' gebruikt om de anonimiteit te garanderen. Opdat mensen zich openen om persoonlijke informatie te delen is er veiligheid en vertrouwen nodig dat de informatie anoniem blijft. Alle interviews werden woordelijk uitgetypt op basis van een opname met een recorder waarvoor ook expliciete toestemming werd gevraagd.

De interviews werden afgenomen op plaatsen die de respondenten zelf kozen, een plaats die voor de geïnterviewde voldoende vertrouwen gaf om haar verhaal te vertellen. Alle vrouwen verkozen hun eigen woonplaats, waar de onderzoeker en de geïnterviewde in stilte konden praten.

De gegevens voor de studie werden vergaard aan de hand van semi - gestructureerde interviews. Deze vorm van interviewafname is de beste manier om data te verzamelen voor een IPA onderzoek. Het laat de onderzoeker toe om zich in een dialoog te engageren waarbij de initiële vragen een leidraad vormen, maar waarbij de onderzoeker de mogelijkheid heeft hiervan af te wijken in het licht van verdere uitdieping van de antwoorden van de deelnemer (Smith & Osborn, 2003).

Voor de start van ieder interview kreeg iedere deelnemer een korte voorstelling van het onderwerp. Een aantal algemene gezinsgegevens werden gevraagd. Vervolgens werd het eerste hoofdthema voorgesteld: opvoeding vroeger en nu. Er zijn drie grote insteekvragen, die verdere verdieping konden krijgen aan de hand van bijvragen. Het tweede hoofdthema omvat de eigen opvoeding ook met drie insteekvragen en bijkomende verdiepvragen. Ten slotte werden nog drie kleinere thema's bevestigd: bewust ouderschap, kinderen als spiegel en de toekomst. Het interviewschema is terug te vinden in bijlage.

De interviews werden getranscribeerd op basis van een specifieke transcriptienotatie (Loots, 2013). Een voorbeeld van een transcriptie is terug te vinden in bijlage.

Het aantal interviews is beperkt omdat er een 'theoretische saturatie' met betrekking tot de onderzoeksvragen werd bereikt.

De gegevens werden geanalyseerd volgens de aanbevolen stappen van de interpretatieve fenomenologische analyse (IPA), zoals voorgeschreven door Smith en Osborn (2003). In een eerste stap werd het transcript een aantal keer gelezen. Vervolgens werd er in een kolom genoteerd wat interessant of significant was. Een volgende kolom werd gebruikt om de initiële aanduidingen om te zetten in een abstracter niveau van psychologische terminologie. In een vierde stap werden de thema's samengebracht op een meer analytische en theoretische basis. De onderzoeker heeft geprobeerd om op een betekenisvolle manier de verschillende thema's te clusteren. Deze analyse werd bij elk interview op deze manier herhaald, met als doel de overeenkomsten en verschillen in de data tussen de verschillende interviews op te sporen. Deze thema's en dynamieken werden ten slotte narratief uitgewerkt met uitleg, illustraties en nuanceringen als antwoord op de gestelde onderzoeksvragen. Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen hetgene wat de respondent zegt, en wat de interpretatie daarvan is door de onderzoeker (Smith & Osborn, 2003). In bijlage is een voorbeeld terug te vinden van een analyseproces. In het volgende deel, de onderzoeksbevindingen, is het verslag opgenomen van deze gevonden thema's en dynamieken.

Onderzoekresultaten, bespreking en conclusies

Inleiding

Het antwoord op de onderzoeksvraag hoe het legaat zich in de praktijk bij ouders vertaalt wordt zo duidelijk mogelijk in de structuur van dit deel weergegeven. De structuur geeft de vertaling weer zoals de onderzoeker deze geïnterpreteerd heeft uit de gesprekken met de vrouwen. In het eerste deel wordt het legaat vertaald aan de hand van de intergenerationele dynamieken in de thema's van de participanten en op basis van de toelichtingen van de participanten zelf. De thema's bij iedere vrouw worden duidelijk gaandeweg de bespreking van de gemeenschappelijke dynamieken. In het tweede deel wordt stilgestaan bij de manier waarop de participanten al dan niet bewust bezig zijn met het legaat. De bevindingen worden aaneensluitend besproken aan de hand van de literatuur.

Intergenerationele dynamieken

Bij alle participanten zijn er thema's uit hun kindertijd aanwezig die zich herhalen in hun huidige gezinsvorm op een onbewust niveau. Uit het onderzoek blijkt dat deze thema's zich vertalen in een gelijkaardige dynamiek ofwel in een tegenovergestelde dynamiek. De uitwerking daarvan gebeurt in de volgende generatie met de partner en de kinderen.

Zich herhalende gelijkaardige dynamieken

In relatie met de partner

In relatie met de partner vertonen **Sarah, Lies en Petra** een gelijkaardige attitude en gedrag als hun moeder, waarbij hun partner eenzelfde attitude en gedrag stelt als de vader.

Lies heeft in haar kindertijd veel warmte gemist. Ze omschrijft het als een gemis aan knuffels. Lies: *"Ik zou mijn ouders er op wijzen hun kinderen aub eens vast te nemen en te knuffelen. Ik heb mijn vader en moeder nooit zien knuffelen. Daar zat het al mank. Met mijn man*

heb ik een gemis aan liefde gekend. Ik ben een schitterend voorbeeld van iemand die in zijn eigen relatie hervalt in de situatie dat hij in zijn kindertijd heeft meegemaakt. Dat is voor mij een veiligheid geweest. Dat was een situatie die ik herkende. Mijn man is net hetzelfde."

Petra denkt dat ze iemand nodig heeft die haar in bedwang houdt, haar controleert en terecht wijst zoals haar vader. Vanuit deze geïnternaliseerde overtuiging heeft ze onbewust een partner gekozen die deze dingen belichaamt. Ze merkt ook op dat ze hetzelfde gedrag stelt als haar moeder. Petra: *"Ik denk dat dat ook de reden is dat ik later op G. gevallen ben. Hij is het evenbeeld van mijn vader. Ik zie in G. heel veel dingen van mijn vader. Gek. Ik weet dat hoor, ik voel dat ook. Ik heb iemand nodig die mij stopt, die mij tijdig terug op het goede pad zet. Soms is dat niet goed, want dat is gemakzucht en dan zie ik me helemaal zoals mijn moeder."*

Sarah beleefde in relatie tot haar vader veel agressie. Vader hanteerde een autoritaire opvoedingsstijl waarbij hij volgens Sarah geen respect had voor wie ze waren als kind. Dit ervaart Sarah opnieuw in de relatie met haar man. Ze benoemt zijn agressie, zijn afstandelijkheid en het gemis aan communicatie tussen hen. Sarah: *"Het zit al lang slecht met mijn man... Ik heb het ipod filmpje dan wel naar mijn telefoon gestuurd, omdat ik de agressie van B. er keihard in zie."*

De relatie tussen haar ouders was ook niet goed. Sarah vindt dat haar moeder te lang gewacht heeft om te scheiden. Sarah vertelt dat ze dit gedrag van haar moeder herhaalt. Sarah: *"Ik ben juist mijn moeder. Ik ga in die slachtofferrol zitten en ik vecht niet voor wat ik belangrijk vind. Ik zeg de hele tijd dat ik het op tafel wil, maar ik pak het niet vast. Ik spreek dat niet uit."*

Ook **Pascale** vertelt hetzelfde thema te delen met haar moeder. Pascale: *"Ik had dat als kind ook al en mijn ma had dat ook. Mijn pa had dat niet. Als ik toen zei: ik kon geen nee zeggen, dan zei mijn ma: och kind, ik heb dat al heel mijn leven."*

In relatie met de kinderen

In relatie met de kinderen stellen sommige vrouwen dezelfde handelingen als hun ouders.

Lies vertelt té beschermend te zijn in haar handelen zoals haar ouders. Lies: *“Als ik dan zeg R. allé seg, pas op daarvoor of pas op daarvoor bijvoorbeeld met de fiets 's avonds... dat wil ik niet. MAMAAA overdrijf je nu niet? Tuurlijk overdrijf ik. Ze moeten dat leren. Als er eens iemand hun zou meepakken... op dat moment ben ik wel... ik zou het eerder een overbezorgdheid noemen, want er zou wel eens iets kunnen gebeuren... dat hadden mijn ouders ook. Té beschermend.”*

Petra bepaalde de schoolkeuze van haar jongste dochter met het gedacht dat dat het beste was voor haar, zoals Petra's vader ook de beslissing nam voor haar. Petra: *“Die zegt ik ga daar niet naar school. Dan heb ik heel hard op mijn tanden moeten bijten, hoe hard zij ook gehuild heeft, zij wou echt hier naar de school haar vriendinnetjes volgen.”*

Net als haar ouders had **Indra** zelf ook niet de energie om haar focus op de behoeften van de kinderen te leggen. Ze had haar eigen problemen die haar belemmerden volledig aanwezig of beschikbaar te zijn. Indra over de opvoeding van haar kinderen: *“Ik kon die energie niet opbrengen, want ik had er ook niet genoeg energie voor. Ik heb levenslang altijd slaapproblemen gehad.”* Indra over de eigen opvoeding: *“Ja, waar waren mijn ouders? Ik weet het niet. Vader was afwezig. Moeder was een rugpatiënt die veel in haar bed lag en op de grond van de pijn...”*

Daarbij had Indra geen echt contact met haar ouders over haar gevoelens, wensen en verlangens. Ze heeft zich leren aanpassen aan de behoeften van haar ouders, aan wat zij belangrijk vonden en nodig hadden zonder hiervoor erkenning ontvangen te hebben. Ze ontwikkelde een masker om te voldoen aan de verwachtingen van de anderen. In de interactie tussen Indra zelf en haar kinderen was er ook geen authentiek contact. Indra over de opvoeding van haar kinderen: *“Ik zou proberen om meer mezelf te laten zien aan de kinderen, hoe ik mij echt voel vanbinnen.”*

Er zijn ook thema's die op een gelijkaardige manier terugkomen in het gedrag van de kinderen.

Lies zag een zelfde gedrag bij haar jongste zoon terugkeren, namelijk het regelmatig in een agressie schieten. Lies: *"Onze R. heeft het karakter van mij. Ik erger me in onze R. zijn kwaadheid. Dat is er gewoon over."*

Ook **Petra** ziet eenzelfde manier van doen terugkomen bij haar kinderen. Petra: *"Als ik iemand kan helpen, dan doe ik dat. Dat hebben zij ook. Zij willen ook altijd iemand helpen en blijven helpen. L. heeft dat heel erg. Daar zie ik helemaal mezelf in. Dan denk ik van 'oei oei dat heeft ze van mij'. Soms is dat niet goed. Soms gaan we daar te ver in en dan kwets je jezelf."*

Bij **Pascale** laat haar zoon dezelfde gevoeligheid zien rond het durven grenzen stellen. Pascale: *"T. die kun je in een wip en rook een schuldgevoel aanpraten dat hij dat toch doet. Dat heeft hij ook van mij, maar ik heb dat nog met momenten als ze mij iets vragen dat ik geen nee kan zeggen."*

De zoon van **Indra** reflecteert eenzelfde geslotenheid en onecht contact met zichzelf en de ander. Hij sluit zich ook af van zijn eigenheid, gevoelens, verlangens en wensen. Het gaat om het niet mogen en/of durven voelen. Indra verwoordt dit door te zeggen dat ze niet weet wat er zich van binnen afspeelt. Dit weet ze niet bij haar zoon, maar ook niet bij zichzelf. Indra: *"Hij is heel gesloten. Veel eczeem. Wat er echt vanbinnen speelt weet ik ook niet, maar ik laat dat dan ook gewoon... Ik herken mezelf. Ik wou ook niet communiceren, ook gesloten... Ik zou willen weten wat er daar speelt...maar hij zegt altijd nee, maar nee er is niks."*

Uit de bevindingen blijkt dat het gedrag van de ouders herhaald wordt door de kinderen. Dat is twee maal vast te stellen, één keer door de participanten zelf in de relatie met hun partner en hun kinderen en één keer door hun kinderen. Het is te omschrijven als een intergenerationele gelijkaardige dynamiek van thema's tussen een ouder en een kind. Het kan worden beschouwd als

een deel van hun persoonlijkheid, of als behorende tot hun geïnternaliseerd hechtingsmodel zoals besproken werd in de literatuur door Lambermont en Van Ijzendoorn (1991) en door Michiels (2000). De emotionele problemen van de kinderen komen naar voor als een weerspiegeling van deze van de ouders, wat ook zo aangegeven wordt door Stroecken (1994).

Enkel destructieve thema's kwamen aan bod in relatie met de partner. Er waren naast de destructieve thema's in de relatie tussen ouders en kinderen ook constructieve thema's. Deze worden niet beschreven, aangezien het vooral interessant is om het mechanisme achter de ombuiging van het destructieve beter te leren kennen. In het eerste deel van dit kwalitatief onderzoek is het opportuun eerst zicht te krijgen op de manier waarop het destructieve doorgegeven wordt naar volgende generaties. Naast de dynamieken die de thema's op een gelijkaardige manier terugbrengen zijn er ook dynamieken die de thema's 180 graden draaien.

Zich herhalende tegengestelde dynamieken

In de opvoeding blijken sommige vrouwen niet enkel dezelfde handelingen te stellen als hun ouders, maar ook negatief tegenovergestelde handelingen. Er zijn verschuivingen in de thema's opgetreden die tot 180 graden gaan.

Verschuiving van veel controle met vele verwachtingen naar veel vrijheid zonder verwachtingen. **Indra** over de eigen opvoeding: *"Ik had het gevoel dat mijn ouders alles regelden voor ons kwestie van studies enzo en wat dat we wel of niet in de vrije tijd deden en dat is dus wel een reactie geweest van ik laat die vrij."* Indra over de opvoeding van haar kinderen: *"Ze deden hun zin, ik heb er niks aan verboden. Ik zei soms al eens: waarom rebelleren jullie eens niet?"*

Mogelijks vanuit ongenoegen, frustratie en machteloosheid met deze autoritaire opstelling ondernam Indra een tegenreactie ten aanzien van haar kinderen door hen zo weinig mogelijk te frustreren. Bijgevolg stelde Indra geen verwachtingen aan haar kinderen, er waren geen grenzen, er was geen verschil, geen authentiek gedeelde eigenheid. Het was niet duidelijk voor de kinderen wat Indra wou, wie ze was, wat ze belangrijk vond, ... De dochter benoemt dit met de woorden: *"Mama, er is niks om tegen te rebelleren."* Zonder enige verwachting is er ook geen stimulatie of

slechts een minimale betrokkenheid. Indra over de opvoeding van haar kinderen: *“Ik heb ze vanop een afstand bezig gezien en van geen enkel kind kon je zeggen dat deze ging ontsporen... Ik kon die energie niet opbrengen, want ik had er ook niet genoeg energie voor. Ik heb levenslang altijd slaaproblemen gehad.”*

Verschuiving van agressief gestelde grenzen naar geen grenzen of te weinig grenzen. **Sarah** heeft het moeilijk om duidelijke grenzen te stellen aan negatief gedrag bij haar kinderen. Sarah ontwikkelde in relatie met haar vader een angst en afkeer van agressie en boosheid. Dat wil ze vermijden in zichzelf en in interactie met haar kinderen. Doordat ze deze emoties afweert, duwt ze vermoedelijk ook de krachten en de voordelen ervan weg. Ze tracht dit thema dan ook te vertalen naar een vrij tegengestelde vorm. Sarah over de eigen opvoeding: *“Ik zat erbij en ik kreeg slaag van ons papa...”* Sarah over de opvoeding van de kinderen: *“Als ik dan toch in die boosheid zit, dan is dat mijn vader heel hard en daar heb ik wel bang van... Ik ging altijd een goed gesprek aan met mijn dochter van 1.5 jaar, maar ik strafte ze eigenlijk niet. Ik begin dan echt te zagen op... ik vind dat niet ok, waarom doe je dat, maar je zit dan in een dynamiek dat die daar ook niet op gaan reageren natuurlijk...”*

Verschuiving van té flexibele afspraken naar té rigide afspraken. **Sarah** ontwikkelde in relatie met haar moeder een ongenoegen wat betreft haar wispelturige gedrag en inconsequente afspraken. In relatie met haar kinderen onderneemt ze een tegenreactie. Ze vertaalt het gedrag en de stijl van haar moeder naar het tegenovergestelde.

Sarah: *“Ik voed mijn kinderen strenger op dan ons mama. Als we iets afgesproken hebben, wil ik dat het ook gebeurt. Bij ons mama was dat niet, die draaide mee met de wind. Wij hebben iets te veel vrijheid gehad, dus misschien ben ik iets te principieel. Dat is ook hoe ik in het leven sta. Een ja is een ja. Ik ben heel hard zo en ons mama niet.”*

Ook bij de kinderen komt het voor dat een thema opnieuw 180 graden draait. Deze zich herhalende tegengestelde dynamieken zijn sterk aanwezig bij **Sarah**. Sarah's moeder nam in

relatie met Sarah een labiele, afhankelijke en leunende positie in. Sarah benoemt haar moeder als een 'dramaqueen' die zich graag nestelt in miserie. Sarah uit kort haar ergernis hierover: *"Dan zit ze te huilen. Wat moet F., haar derde man, nu niet van mij denken? Ik antwoord dan: als hij u niet graag ziet dan zal hij het afbollen. Om dat elke dag te zeggen... dat is zo dat slachtofferrolletje. Ze neemt ons wel heel hard mee."*

Als tegenreactie op dit gedrag ontwikkelde Sarah het tegenovergestelde gedrag: doorzetten, niet opgeven, zelfstandig, een 'ik kan het wel alleen aan'-attitude. Sarah ontwikkelde een sterke identiteit van onafhankelijkheid als reactie op de afhankelijkheid en wispelturigheid van haar moeder. De dochter van Sarah draait het thema opnieuw 180 graden om. Sarah komt bij haar dochter sterke emoties tegen van verdriet, waarin ze lang blijft hangen en er zich niet overzet. Sarah: *"E. die huilde echt altijd. E. was zo een beetje een dramaqueen. Die kon echt in dat... ja ze speelt er dan ook mee. Ze weet dan ook heel goed... ze manipuleerde er dan ook mee."*

In de kordate principiële attitude van Sarah is weinig plaats om stil te staan bij gevoelens en emoties. Ze heeft namelijk een 'allergie' opgebouwd ten aanzien van dit 'dramaqueen'-gedrag waarmee haar moeder alle aandacht opeiste en haar eigen behoeften weinig plaats kenden. Mogelijks voelt haar dochter de ergernis van haar moeder waarin ze geen plaats vindt voor haar gevoelens en gaat ze deze in extremis uiten om toch haar aandacht te krijgen.

Het gemeenschappelijke aan deze thema's die 180 graden draaien in de volgende generatie is dat deze allemaal vertrekken vanuit ergernis en ontevredenheid over de handelingen van de ander (ouder). Het is mogelijk dat de verschuivingen in het gedrag optreden vanuit ongenoegen, teleurstelling en onmacht in relatie met de ouders en vooral in relatie tot dat specifieke gedrag van hun ouders. Wanneer zij dat specifieke gedrag als de oorzaak zien van hun ongenoegen keren zij zich er daardoor mogelijks ook van af. Ze hebben als het ware een 'allergie' opgebouwd voor dit gedrag en vermijden dit gedrag in hun omgang en opvoeden.

In de theorie over de kernkwadranten van Ofman (2007) wordt dit uitgelegd in de vorm van kernkwaliteiten, valkuilen, uitdagingen en allergieën. Hij gaat ervan uit dat een schaduwkant of een sterk afgeweerde eigenschap niets anders is dan een uit balans geraakte kwaliteit.

Schalkwijk (2006) daarentegen stelt dat dit niet-genuanceerde gedrag ontstaat door belemmerende conflictoplossingen of afweermechanismen die nodig zijn om onderdrukte gevoelens niet meer te voelen, aangezien ze angst oproepen. Deze conflictoplossingen zorgen voor een emotioneel evenwicht wat door de tijd heen behoorlijk stabiel is en van waaruit alle gebeurtenissen betekenis krijgen. Het stabiele complex van conflictoplossingen vormt de identiteit of persoonlijkheid. In die zin vormt een parentificerende relatie bij een kind sterk de persoonlijkheid, waarin bepaalde kwaliteiten sterk afgeweerd kunnen worden.

Het kan ook gezien worden als een compenserend mechanisme van uit balans geraakte eigenschappen of kwaliteiten. Aangezien Sarah's moeder heel afhankelijk was in de relatie met Sarah, is de kans groot dat de ander (het kind) een sterk onafhankelijke attitude ontwikkelt. Aangezien Indra zich sterk diende te conformeren aan de verwachtingen van haar ouders, heeft Indra geleerd zich weg te cijferen. Aangezien Sarah's vader heel autoritair agressief zijn grenzen stelde, heeft Sarah geleerd om zich voorzichtig en onderdanig op te stellen. Deze niet-genuanceerde gedragingen hebben zich deel gemaakt van hun omgangsstijl en hen deels beperkt in hun persoonlijke vrijheid of autonomie. Een kind gaat zich namelijk in zijn afhankelijkheid van de ouder en in zijn loyaliteit aanpassen aan de bewuste en onbewuste behoeften van de ouder. De ruimte die de ouder inneemt en nodig heeft, bepaalt ook de ruimte die het kind krijgt. Des te groter de ruimte die de ouder nodig heeft of des te groter zijn destructief recht, des te minder zal het kind plaats of erkenning krijgen en dus beperkt worden in zijn ontwikkeling tot een autonoom en veilig gehecht persoon. Dit fenomeen wordt ook het parentificatieproces genoemd zoals eerder besproken (Van Mulligen, Michielsen & Hermkens, 2001).

Geïnterpreteerd vanuit de contextuele theorie is er een roulerende rekening lopende, waarin existentiële schuld opgebouwd werd in de ouder – kind relatie voor zowel Indra als Sarah. Er trad een parentificatie op voor beiden waarin niet tegemoet werd gekomen aan hun emotionele noden en waarbij zij de verantwoordelijkheid droegen om te voorzien in de behoeften van de ouder. Vanuit hun gebrek aan gepaste zorg hebben zij hun miskende behoeften onbewust verhaald op deze van hun kinderen. Indra en Sarah trachtten het destructieve in de thema's in een tegengestelde dynamiek te doorbreken. Echter zorgt deze reactieve niet-genuanceerde

gedragsvorm voor hetzelfde destructieve parentificerende resultaat. Zoals reeds aangehaald maakt destructief recht blind en is het niet makkelijk de eigen blinde vlekken te zien, vandaar dat opvoedingsondersteuning welkom is (Verdult, 2009).

Wanneer de ergernis, het ongenoegen en de pijn van deze vrouwen in relatie met hun ouders met voldoende ondersteuning, begrip en ruimte zouden omringd worden, zouden ook de negatieve gevoelens in relatie tot deze afgeweerde kernmerken aan bod komen. Op die manier kan deze uit balans geraakte kwaliteit terug in balans komen en als kracht ingezet worden. De ouder wint keuzevrijheid in het handelen en er ontstaat meer zicht op de manier waarop hun kind geparentificeerd wordt (Oele & Van den Eerenbeemt, 1987). Het contact met de eigen miskende gevoelens wordt hersteld, en er kan ook meer begrip en ruimte komen voor de beleving van het kind. Binnen deze ruimte reflecteren over hun ouderlijk handelen en het verband leggen met eigen miskende behoeften in hun kindertijd zorgt dus voor meer ontvankelijkheid en beschikbaarheid voor de kinderen. Dit refereert naar het innemen van de metapositie als ouder (Van der Pas, 1996), alsook naar het opbouwen van bewust ouderschap waarin gewerkt wordt aan het voorzien van een veiligere hechting (Verdult, 2009).

Vanuit de integratieve contextuele benadering spelen zowel de feiten, de intrapsychische psychologie, de transactionele patronen van generatie op generatie als de ethische verbondenheid tussen mensen een rol. De vorming van de persoonlijkheid of het intrapsychische en het relationele zijn sterk verbonden met elkaar. Volgens Boszormenyi-Nagy is er dan ook nog een ontisch perspectief. Als kinderen zich beschikbaar opstellen, is dat vooral om de relatie die ze hebben met hun ouders te behouden. Deze relatie vormt het weefsel dat ze nodig hebben om als persoon tevoorschijn te komen. Individuatie is onmogelijk zonder relatie (Ducommun - Nagy, 2008). Van hieruit gezien stelt de afkeer in relatie tot die eigenschap van de ouder het kind nog in staat om loyaal of trouw te blijven aan het geheel van de relatie met de ouders. In het opgroeien tot volwassene is het een veilig ingeworteld relatiepatroon geworden, een geïnternaliseerd hechtingsmodel of een stabiel complex van conflictoplossingen die de persoon hebben gevormd (Schalkwijk, 2006; Lambermont & Ijzendoorn, 1991).

Beide dynamieken zorgen ervoor dat het destructieve in de thema's wordt doorgegeven naar de volgende generatie. Er worden geen echt betrouwbare relaties gevormd waarin zowel rekening wordt gehouden met de behoeften van zichzelf als van de ander (Nagy en Krasner, 1994). In de zich herhalende gelijkaardige dynamieken herhalen de vrouwen de patronen vanuit een geïnternaliseerd geparentificeerd hechtingsmodel. In de zich herhalende tegengestelde dynamieken gebeurt hetzelfde, maar het destructieve gedrag ten aanzien van de kinderen zit verpakt in een andere uiterste vorm die geen evenwichtigheid brengt in de afstemming op de behoeften.

Ethisch opvoedersbewustzijn

In dit deel wordt stilgestaan bij de manier waarop de participanten al dan niet bewust bezig zijn met het legaat.

Begripsbepaling

Bij iedere vrouw is er een verlangen aanwezig of een positieve intentie om ethisch verantwoord te handelen. Ze willen tegemoet komen aan datgene waar zij zelf van denken dat goed zou zijn voor hun kinderen. Datgene wat ze zelf als onaangenaam hebben ervaren als kind willen ze ombuigen naar iets positief in de relatie met hun kind. Ze weten als het ware dat het niet constructief is om datgene wat ze zelf als destructief hebben ervaren door te geven aan hun kinderen. Dit besef kan benoemd worden als ethisch opvoedersbewustzijn. Het is een stem waarop beroep kan gedaan worden. Deze stem is bij de éne vrouw krachtiger aanwezig dan bij de andere.

Pascale: *"Ik wil hen vrijlaten in hun zijn, ze hebben een persoonlijkheid, ik wil deze niet veranderen of forceren naar wat ik zou willen dat ze zijn."*

Sarah: *"Ik wil mijn kinderen behoeden voor een scheiding. Het zit al lang slecht met mijn man. Ik zeg de hele tijd dat ik het op tafel wil, maar ik pak het niet vast. Ik spreek dat niet uit. Ik wil mijn kinderen dat absoluut niet meegeven. Ik vind dat echt niet ok."*

Lies: *"Ik wil hen echt begrijpen en mijn verantwoordelijkheid nemen als ik ze moet nemen, maar hen vrijlaten als zij hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen op hun leeftijd."*

Petra: *“Wij hebben dat nu van wij luisteren meer naar onze kinderen van wat wil jij doen? Want ik heb vroeger fout gezeten.”*

Vertaald vanuit contextueel oogpunt is er een wens om tegemoet te komen aan de behoeften van de kinderen, waarmee ze gepaste zorg en verantwoordelijkheid wensen te dragen voor de ander (Oele & Van Den Eerenbeem, 1987). De wil is aanwezig om parentificatie te voorkomen. Geen van de deelnemers wenst in een situatie terecht te komen waarin ze niet tegemoet komen aan de behoeften van hun kind en waarin de kinderen de verantwoordelijkheid zouden dragen om te voorzien in de behoeften van de ouder (Francis & Williams, 2010).

Potentiële verschijningsvormen

We kunnen stellen dat het ethisch opvoedersbewustzijn steeds aanwezig is. De intentie of het verlangen om het opvoedingsproces voor hun kind anders en beter te doen is er. Dit verlangen kan binnen het contextuele denkkader gezien worden als de brandstof die de ouder nodig heeft voor het opnemen van zijn of haar ethische verantwoordelijkheid in het constructief verder uitwerken van de meegekregen (voor)ouderlijke kosten en baten ten opzichte van de volgende generatie. Het is te vergelijken met een onuitputtelijke krachtbron die de ouder in staat stelt om de opdracht van het legaat uit te werken voor zowel de voortzetting van het intrinsiek universeel waardevolle als de ombuiging van het rigide ontwikkelingsbeperkende erfgoed. Het aanwenden van deze krachtbron gebeurt vanuit de eigen unieke intergenerationele werkelijkheid met allerlei aangeleerde kennis, ervaringen, tradities, waarden en normen waarin zowel constructieve als destructieve elementen vervat zitten. Het is vanuit de contextuele benadering vast te stellen dat door destructief gerechtigde aanspraak of de ervaren miskennis in de eigen behoeften en noden als kind, de ouders beperkt zijn in het constructief uitwerken van het ethisch opvoedersbewustzijn. Het adequaat vervullen van de wens om tegemoet te komen aan de behoeften van de kinderen wordt belemmerd door de eigen noden en angsten, waarin zij zelf niet de gedragen ervaring gekend hebben van tegemoetkoming en gepaste zorg.

Het ethisch opvoedersbewustzijn kan binnen het contextuele denkkader gezien worden als een verlangen dat verbonden is met het intrinsiek universeel waardevolle of met de constructief gerechtigde aanspraak om gepaste zorg te bieden aan de volgende generatie, waarin zowel rekening wordt gehouden met de behoeften van het kind als met deze van zichzelf. Volgens deze contextuele benadering zorgt het aanbieden van gepaste zorg er namelijk voor dat zowel de eigenwaarde als de innerlijke zekerheid toeneemt. Afgeleid uit het legaat is de uitwerking van deze positieve intentie reeds gedeeltelijk geïntegreerd vanuit de doorgegeven verdiensten uit vorige generaties. Het andere deel dient nog omgebogen te worden, maar daarin ligt net de valkuil van de blinde vlek die verbonden is met de eigen miskende ervaringen van het doorgegeven destructieve recht. Splingaer (2003) geeft ook aan dat de blik van ouders op de noden van hun kind wordt vertroebeld vanuit preoccupatie met eigen noden en behoeften. We zouden kunnen stellen dat om tegemoet te komen aan het ethisch opvoedersbewustzijn een bepaald onderscheidingsvermogen nodig is dat bepaalt wat constructief is voor het kind en wat niet.

Bij de participanten komt een verschil in bewustzijn naar voor van de belemmerende invloed van eigen noden en angsten in het uitwerken van het ethisch opvoedersbewustzijn. Een groter besef van deze belemmerende emoties lijkt hand in hand te gaan met een sterker onderscheidingsvermogen van de ouder.

Er zijn een aantal verschijningsvormen geconstateerd in de manier waarop de deelnemers aan de slag gaan met het ethisch opvoedersbewustzijn.

De zich herhalende intergenerationele destructieve gelijkaardige en/of tegengestelde dynamieken, zoals beschreven in het eerste deel, kunnen gezien worden als een eerste mogelijke verschijningsvorm van het ethisch opvoedersbewustzijn. Onbewust wordt datgene wat de vrouwen geleerd hebben in relatie met de ouders herhaald. Binnen deze verschijningsvorm zijn er ook vrouwen die vanuit de eigen miskende kind-ervaringen het destructieve in de thema's trachten te doorbreken door op een tegengestelde manier om te gaan met de voor hen herkenbare ontwikkelingsbehoeften van hun kinderen. We kunnen vaststellen dat hun ethisch opvoedersbewustzijn hen stimuleert in het actief aanpakken van het destructieve, maar vanuit hun eigen destructieve recht zijn er blinde vlekken die hen verhinderen datgene te doen wat werkelijk

constructief is voor de ontwikkeling van het kind (Verdult, 2009). Hierdoor blijken ze er niet in te slagen een ontwikkelingsbevorderend onderscheid te maken tussen wat constructief en destructief is in de existentiële balans van geven en nemen. Deze reactieve niet-genuanceerde gedragsvorm zorgt namelijk voor het zelfde destructieve parentificerende resultaat.

Teruggekoppeld naar de contextuele theorie is deze verschijningsvorm gelijk aan de vaststelling volgens Oele en Van den Eerenbeemt (1987) dat ouders met een destructief recht meer kans hebben op het uitbuiten van de volgende generatie waarin ze het geven van het kind niet erkennen zonder schuldgevoel. Er is geen schuldgevoel vanuit de relationele schuld of de existentiële schuld die ontstaan is door de tekortkoming van hun ouders. Ze voelen zich 'gerechtigd' tot dezelfde handelingen. Vanuit deze verwaarlozing gaan ze de geleden tekorten impliciet of expliciet terugverwachten van hun kinderen en/of partner.

In een tweede mogelijke verschijningsvorm zijn de destructieve intergenerationele dynamieken nog terug te vinden, maar met het verschil dat het gepaard gaat met meer sluimerende negatieve gevoelens van schuld, onmacht en frustratie. Dat op zich is een positief gegeven, aangezien de ouder zich meer bewust lijkt te worden van de tegenwerkende krachten van het destructief recht. Er is meer ambivalentie aanwezig. Vanuit het ethisch opvoedersbewustzijn wil de ouder handelen naar wat het kind nodig heeft op dat moment in zijn ontwikkeling. De ouder merkt echter gehinderd te worden door het destructieve recht dat bij zichzelf aanwezig is vanuit de relatie met zijn of haar ouder en merkt te willen handelen zoals de ouders. Dit innerlijk conflict wordt in meer of mindere mate bewust beleefd. Het zich laten leiden door het destructieve recht zorgt hier voor een schuldgevoel.

In de laatste potentiële verschijningsvorm slagen de vrouwen er in het ethisch opvoedersbewustzijn vorm te geven door meer gepaste zorg te bieden aan hun kind. Het schuldgevoel wordt geneutraliseerd op een constructieve manier voor beiden. Oele en Van den Eerenbeemt (1987) beschrijven dat pas door het ondernemen van actie de balans tussen twee personen in beweging wordt gezet en reikt tot in de existentie. Niet de intentie of het gevoel het te moeten wat refereert aan het ethisch opvoedersbewustzijn.

Onderstaand illustreren we de tweede en derde verschijningsvorm op basis van de onderzoeksbevindingen.

Tweede verschijningsvorm

De destructieve intergenerationele dynamieken worden herhaald, maar er blijkt bij de vrouwen meer besef aanwezig te zijn incongruent te handelen met het ethisch opvoedersbewustzijn. Dat bezorgt hen een schuldgevoel.

Bij **Sarah** draait het rond het zich kwetsbaar durven opstellen in relatie met haar partner. Als volwassen vrouw bespreekt ze de steeds groter wordende afstand tussen zichzelf en haar man niet en verwoordt ze haar behoeften niet. Haar ethisch opvoedersbewustzijn maakt haar attent dat ze de situatie dient aan te pakken. Ze wil haar kinderen geen voorbeeld geven van zelfopoffering in een relatie. Dit is echter wel het voorbeeld dat Sarah momenteel geeft. Ze voelt er zich niet goed bij. Sarah: *“Ik zeg de hele tijd dat ik het op tafel wil, maar ik pak het niet vast. Ik spreek dat niet uit. Ik wil mijn kinderen dat absoluut niet meegeven. Ik vind dat echt niet ok.”*

Sarah ervaart een schuldgevoel omdat ze datgene wat ze wil niet doet. Haar handelen, denken en voelen zijn niet in overeenstemming met het ethische opvoedersbewustzijn waarin ze wil handelen naar datgene wat volgens haar goed is voor de kinderen en voor zichzelf.

Bij **Pascale** gaat het om het mogen en durven bewaken van grenzen of met andere woorden ‘nee’ durven zeggen. Als kind beleefde Pascale haar vader eerder als een autoritair iemand waarin zijn wil wet was. Hij creëerde hiermee vele verwachtingen en een bepaalde druk. Pascale: *“Wij moesten ons bord opeten zonder vragen stellen. PUNT. Omdat het moest.”*

Vanuit het ethisch opvoedersbewustzijn heeft Pascale de positieve intentie om geen druk op haar kinderen te leggen, omdat ze weet dat het niet goed voelt vanuit de eigen beperkende ervaring als kind. Pascale handelt nog niet volledig in overeenstemming met dit ethisch opvoedersbewustzijn. Pascale: *“Ik wil hen vrijlaten in hun zijn, ze hebben een persoonlijkheid, ik wil deze niet veranderen of forceren naar wat ik zou willen dat ze zijn... Op school heb je best een*

kind dat goed meekan want anders komt er nog eens een extra druk bij van revalidatie. Dat is een enorme druk naar kinderen toe die je als ouder in moet volgen, maar waarbij je automatisch ook al wilt vergoelijken... Kinderen moeten gezond leven, kinderen moeten presteren, moeten dit en dat en je moet als ouder daar in stimuleren... Je wordt ergens gebrainwashed door de maatschappij."

Ze wil haar kinderen de kans geven zich te ontwikkelen vanuit hun eigenheid en creativiteit, maar daarnaast denkt ze te moeten voldoen aan de vele verwachtingen van de school. Het komt in haar bijvoorbeeld niet op om een onderwijsklimaat te kiezen dat meer aansluit bij haar ethisch opvoedersbewustzijn. Het besef dat ze niet handelt naar het ethisch opvoedersbewustzijn geeft een schuldgevoel. Pascale weert het schuldgevoel af. De schuld wordt bij de school en de maatschappij gelegd. Pascale betreft ook de kinderen bij het onderdrukken van het schuldgevoel door hen te gaan verwennen.

Daarnaast wil **Pascale** haar zoontje leren om zijn grenzen meer te stellen. Het is een thema dat ook speelt bij Pascale zelf en haar moeder. Het is een intergenerationele dynamiek die wordt doorgegeven in dezelfde vorm. Pascale had gehoopt dat haar moeder haar zou geleerd hebben om meer voor zichzelf op te komen. Pascale: *"Ok, maar waarom heb je daar dan niet meer aan gedaan bij mij?"* Pascale heeft vanuit deze eigen 'verwaarloosde' of miskende ervaring een positieve intentie om haar zoon te stimuleren. Pascale: *"Ik stimuleer hem om 'nee' te zeggen."*

Naar dit ethisch opvoedersbewustzijn handelt Pascale echter niet. Pascale: *"Ik zal zeggen om er ééntje van op te eten, want de mensen hebben hun best gedaan om te koken. Zo zeg je dan dat je respect hebt voor wat ze gedaan hebben. Ik doe dat ook. We zijn ergens moeten gaan eten. Hij heeft 3/4de opgegeten tegen zijn zin, dan heb ik hem achteraf enorm bestoefd. Dat respect is er dan. Dan merk je dat deze aanpak werkt."* In deze situatie leert Pascale haar zoon zijn eigen grens niet te respecteren. Hij krijgt complimenten om iets tegen zijn zin op te eten. Wanneer de stimulatie om 'ja' te zeggen gebeurt vanuit gezondheidsredenen om zoveel mogelijk variërende voeding te hebben, is dat een motief gebaseerd op de fysieke ontwikkelingsbehoeften van het kind. De stimulatie om 'ja' te zeggen gebeurt echter vanuit de culturele ouderlijke waarden respect en beleefdheid. Hiermee krijgt hij de boodschap dat hij de belangen van de ander voorop dient te

plaatsen, wat niet in overeenstemming is met zijn werkpuntje. De kans is groot dat haar zoon iemand is die vanuit zichzelf al veel belang hecht aan de relatie en het welzijn van de ander. De stimulatie om te leren 'nee' zeggen, kan pas effectief zijn als de woorden ook congruent zijn met het handelen. Als er geen rechtlijnige toepassing is verliest het zijn effect.

In het handelen kiest Pascale nog voor het ouderlijke destructieve patroon waarin haar eigen miskenning z'n oorsprong kende. Het handelen van Pascale wordt nog gekleurd door de eigen angst, waardoor ze niet kiest voor de vrijheidsbevorderende oplossing van het ethisch opvoedersbewustzijn voor zowel zichzelf als haar zoon. Ze handelt reeds in de richting van, maar draagt de ouderlijke waarden van respect, beleefdheid en behulpzaamheid nog hoog in het vaandel en kiest naar haar verwoording de 'gulden middenweg'. De verwachtingen zijn niet meer in dezelfde intensiteit als bij de ouders. De kinderen hoeven bijvoorbeeld hun bord niet helemaal meer op te eten. Proeven is voldoende. Het schuldgevoel hierover wordt opnieuw afgeweerd door te beschermen en te vermijden. Pascale: *"Ik heb er medelijden mee, want ik heb dat zelf ook. Ik zal milder zijn en meer beschermen."* Haar zoon beschermen helpt hem niet in zijn zelfvertrouwen. Hij heeft vertrouwen en erkenning nodig wanneer hij investeert in het bewaken en begrenzen van zichzelf.

Het ethisch opvoedersbewustzijn van **Petra** vertelt haar dat de kinderen meer verantwoordelijkheid en vrijheid nodig hebben ten behoeve van een gezonde ontwikkeling. Het lukt haar moeilijk om het automatische patroon in haar handelen te doorbreken. Petra: *"Ik ben altijd eigenlijk te 'bemoederlijk' geweest. Dat moet ik leren om er vanaf te stappen. Dat doe ik wat fout vind ik. Ik neem die hun eigen verantwoordelijkheid eigenlijk af. Ik ga daar te ver in soms. Daar ben ik nu met bezig om het anders te doen en om die klik te maken van...relax..allé ja altijd zo stressen voor dat ETEN. Wij gaan niet dood van de honger hé. Allé ja... wij leven niet in Afrika."*

Petra veroordeelt en beschuldigt zichzelf hiervoor. Ze betrapt zichzelf op het automatische karakter of de herhalingsdwang. Petra: *"Dan ben ik kwaad op mezelf of dan roep ik wel eens voor niks of dan ja... dan doe ik even niks. Dan ben ik even verloren, omdat ik dan voel van...Goh, ik heb*

daar weeral aan toegegeven, waarom heb ik dat toch gedaan? Waarom ben ik zo DOM om te zeggen van ik breng jullie?"

Petra voelt er zich niet goed bij, ze ervaart een sterk onvrij schuldgevoel in verband met deze herhalingsdwang. Ze beseft dat ze niet werkelijk geeft aan haar kinderen en hiermee relationele schuld opbouwt. Ze lijkt in een sterk gevende rol te staan, maar het gaat hier om toegeven of opofferingsgezindheid. Onder het voorwendsel van het geven, wat niet afgestemd is op de ontwikkelingsnoden van de kinderen, wordt eigenlijk erkenning gevraagd voor de behoeften van moeder. Er is sprake van parentificatie, doordat moeder zelf mogelijks een tekort aan gepaste zorg ervaren heeft. Er is zoals bij Pascale beperkt zicht op de mogelijke oorzaken van de frustratie en het schuldgevoel.

Petra en de andere vrouwen merken op dat ze hun handelen niet in overeenstemming krijgen met het ethisch opvoedersbewustzijn. Dat zorgt voor een wrang onvrij gevoel, wat ook als een schuldgevoel kan benoemd worden. Dit schuldgevoel is niet bij iedere vrouw even sterk of bewust aanwezig. Op welke manier ze hier vervolgens met omgaan is een belangrijke vraag. In dit stadium wordt het schuldgevoel, gekoppeld aan het ethisch opvoedersbewustzijn, onderdrukt. Het schuldgevoel kan op twee manieren geneutraliseerd worden. Ofwel wordt het onderdrukt door middel van afweer en wordt er zodoende gekozen voor een zich herhalende destructieve gelijkaardige of tegengestelde dynamiek. Ofwel wordt er stilgestaan bij het schuldgevoel en krijgt het ethisch opvoedersbewustzijn meer gehoor, waardoor de ouder een sterker onderscheidingsvermogen krijgt.

Vanuit psychoanalytisch oogpunt hanteren de vrouwen sterke afweermechanismen om het emotionele evenwicht te handhaven en dat stelt hen in staat om met zo min mogelijk angsten in relatieve vrijheid relaties te hebben. Mogelijke emoties van pijn en verdriet vanuit de eigen miskennis als kind roepen angst op en om die angst niet meer te voelen, wordt zij afgeweerd door gebruik te maken van compromisoplossingen. Deze kunnen gezond adaptief zijn en de vrijheid bevorderen of ze kunnen belemmerend en inperkend werken. Vrijheid wordt gezien als de mogelijkheid het handelen, denken en voelen te laten overeenkomen met wat je echt zelf wil en

kan (Schalkwijk, 2006). Een compromisoplossing die vrijheidsbevorderend werkt is een actie in de richting van het ethisch opvoedersbewustzijn zonder dat men zichzelf moet beschuldigen van een destructieve herhalingsdwang. Een compromisoplossing die beperkend werkt is er één uit de richting van het ethisch opvoedersbewustzijn.

Contextueel gezien zouden de vrouwen dan wel kunnen komen tot het bieden van gepaste ouderlijke zorg, waarin ze betrouwbare relaties opbouwen met hun kinderen door zowel tegemoet te komen aan de eigen behoeften als deze van de kinderen. Dat is bij deze vrouwen echter nog niet het geval, aangezien zij de gevoelens en de geleden tekorten nog niet onder ogen hebben gezien. De pijnlijke aspecten die aanwezig zijn bij de ouder rond het destructieve recht dienen eerst ruimte te krijgen om vervolgens losgelaten te worden, al dan niet met één of meerdere hulpbronnen. Het is pas als er aandacht besteed wordt aan de gevoelens en geleden tekorten van de ouder zelf, wat contextueel 'crediting' wordt genoemd, dat er op een nieuwe, meer verantwoordelijke manier in relatie getreden kan worden (Oele & Van den Eerenbeemt, 1987).

Er zijn verschillende soorten schuld. Vanuit het contextuele denkkader wordt een relationele schuld aangeduid die kan aanwezig zijn tussen twee mensen en een intrapsychische schuld die gelinkt is aan het destructief geparentificeerd zijn in de ontwikkeling. De psychoanalytici gebruiken de term 'superego' als deel van de psyché waar wij de verwachtingen verinnerlijken van onze ouders en de maatschappij. Wanneer wij een verlangen hebben te handelen in tegenstelling tot deze verinnerlijkte verwachtingen, normen en waarden, dan voelen we ons schuldig. Deze waarden, normen en verwachtingen kunnen verbonden zijn met het destructieve aspect in de relatie met de ouders. Het kind kan de tekorten en afhankelijkheidsbehoeften van de ouder(s) in die mate aanvoelen dat het begint te geloven dat z'n ouder(s) hem of haar nodig hebben. Dat gaat samen met het niet voor zichzelf mogen kiezen en dus autonoom worden (Ducommun-Nagy, 2008). Er is ook een constructieve parentificatie mogelijk, wanneer de constructieve bijdragen van het kind erkend worden en zijn mogelijkheden niet overschreden worden. Dan is dit goed voor zowel het kind als de ouder (Michielsen & Van Mulligen, 2001). Het kind groeit in het leren opnemen van verantwoordelijkheid, het leert meer op zichzelf te vertrouwen en het leert geven. Aangezien het erkenning ontvangt voor het geven, zal het kind zich ontwikkelen als een genereus

autonoom persoon. Er zijn dus ook waarden, normen en verwachtingen die verbonden zijn met het constructieve.

In dit werk wordt nog een ander schuldgevoel opgemerkt. Dit intrapsychische schuldgevoel is verbonden met het ethisch opvoedersbewustzijn, waarmee de ouder aangesproken wordt op zijn ethisch verantwoordelijke positie als volwassen ouder ten aanzien van het kind. Dit schuldgevoel kan gezien worden als een positief element. Als het niet afgeweerd wordt, en het besef van deze onaangename gevoelens neemt toe ontstaat er ook een gezonder onderscheidingsvermogen, en dus meer kans tot het daadwerkelijk vormgeven van het ethisch opvoedersbewustzijn.

Derde verschijningsvorm

Enkele vrouwen zijn effectief aan de slag gegaan met het ethisch opvoedersbewustzijn. Deze vrouwen hebben het ethisch opvoedersbewustzijn aangewakkerd en sterker gemaakt door zich te gaan verdiepen in opvoedkundige boeken, door met anderen in gesprek te gaan en/of door een persoonlijk therapeutisch ontwikkelingsproces aan te vatten.

Lies: *“Ik voelde dat er iets niet juist zat. Als ik andere mensen hoorde praten verliep dat precies bij hen zuiverder of beter... Ik ben gaan lezen over van alles en nog wat. Zo ben ik gaan veranderen en dan stilletjes aan beetje verder ben ik naar een therapeut beginnen gaan. Dan is het proces versneld. Ik ben dan veranderd naar de kinderen. Door het feit dat ik zelf zo veranderd ben, ben ik veel rustiger geworden in de aanpak. Als er een probleem is, dan ga ik ermee praten en dan wordt dat nooit nog een kwaadheid.”*

Sarah: *“Ik denk dat ik naar mijn kinderen toe probeer te beperken wat ik meeneem uit mijn context... ik leer er ook veel over... en ik werk daar nog altijd aan, dat is een proces he, maar dat zijn mijn aandachtspunten...”*

Zowel Lies als Sarah zijn op zoek gegaan naar 'externe' informatiebronnen om hen te adviseren en te begeleiden in de opvoeding. Sarah heeft de informatie vertaald naar haar eigen opvoedend handelen in de vorm van werkpuntjes. Sarah: *“Voilà dat zijn mijn drie grote*

werkpuntjes waardat ik eigenlijk wel blij met ben. Ik probeer te oefenen, oefenen, oefenen. Ik werk daar nog altijd aan. Het is een proces.” Ook Lies heeft het ethisch opvoedersbewustzijn versterkt én toegepast in de relatie met haar kinderen. Lies: *“Ik heb dat geleerd uit boeken. Ik ga er dan wel bij stilstaan. Ik lees boeken vanuit mijn gevoel. Als het mij een goed gevoel geeft, dan ga ik dat gebruiken in mijn gezin in de opvoeding.”*

Het lezen blijkt een mentaliserende functie te hebben. De vrouwen gaan stilstaan bij het eigen opvoedende handelen en wat daarin aangepast kan worden ten behoeve van de kinderen. Mentaliseren betekent het actieve proces van begrijpen van eigen gedrag en een ander in relatie tot mentale toestanden zoals gedachten, gevoelens, wensen, motivatie, verwachtingen, en dergelijke. Het helpt om meer afstand te nemen en een onderscheid te maken tussen de innerlijke en uitwendige werkelijkheid bij zichzelf en de kinderen (Free & Kwint, 2011). Van der Pas (1996) benoemde dit reflecteren over de inhoud van de opvoeding met “het innemen van de metapositie”.

Lies: *“Ik heb geleerd dat je met kwaadheid niks bereikt. Als een kind iets fout doet, dan doet het kind iets fout maar is het geen fout kind.”*

Lies ging nog een stap verder door zelf een therapeutisch proces aan te gaan. Ze merkte op dat door zelf in een ontwikkelingsproces te stappen, ze meer toegang kreeg tot het ethisch opvoedersbewustzijn alsook de vrijheid ernaar te handelen.

Lies over de opvoeding voor de therapie: *“Als ik kwaad was, riep ik op hem ook. Dat was niet altijd terecht, want het is niet omdat hij dan eens een balletje in de weg liet liggen bijvoorbeeld, dat was voor mij al genoeg om in een kwaadheid te schieten.”*

Lies over de opvoeding na de therapie: *“Ik ben dan veranderd naar de kinderen. Door het feit dat ik zelf zo veranderd ben, ben ik veel rustiger geworden in de aanpak. Als er een probleem is, dan ga ik ermee praten en dan wordt dat nooit nog een kwaadheid.”*

Er wordt tijd genomen en aandacht gegeven. Haar zoon kan zich gehoord en gezien voelen in wat hij beleeft. Er is meer ruimte voor zijn gevoelens en behoeften op dat moment. De ruimte in de relatie wordt niet meer volledig ingenomen door de hevige emoties van moeder. Erover praten zorgt ervoor dat het denken en het voelen verbonden of geïntegreerd worden. Er wordt

gementaliseerd, er is een congruente gemarkeerde spiegeling en een containment (Free & Kwint, 2011).

Het kunnen afstand nemen van heftige gevoelens of het innemen van de metapositie als ouder bevordert de beschikbaarheid en ontvankelijkheid van de ouder ten aanzien van het kind, wat de balans van geven en nemen tussen ouder en kind ten goede komt. Er wordt voldaan aan de behoeften van het kind wat zorgt voor een toenemend vertrouwen (Van Mulligen, 2000). Doordat Lies zelf voldoende ondersteuning, begrip en ruimte vond voor de eigen innerlijke wereld in de therapeutische relatie, werd het ook mogelijk voor haar om meer begrip en ruimte te geven aan de innerlijke leefwereld van haar kind. Zo kon een einde gemaakt worden aan deze parentificatie of verwaarlozing.

Petra betrapte zichzelf erop het destructieve patroon bijna te herhalen. Ze wou net als haar ouders haar wil opleggen in de keuze van studierichting bij haar oudste dochter. Petra: *“Omdat ik dacht van ik wil dat niet, ik wil hebben dat ze een studierichting volgen hier kort bij de deur zoals ik dat wil. Zij was sterk om te zeggen ik wil dat niet, laat me toch aub die kans om naar die school te gaan ook al is dat veel verder en als ik het niet kan in december mag je me nog terugsturen naar deze school alsof het een straf was. Dan heb ik inderdaad die klik moeten doen van luister naar uw kind en doe niet jouw eigen ding. Terwijl mijn ouders vroeger hun eigen ding hebben gedaan. Een wrok die gebleven is die je niet wilt dat zij dat meemaken.”*

Haar dochter gaf niet onmiddellijk op en stelde een compromis voor. Petra werd getriggerd in het besef dat ze dezelfde miskennende ervaring ging bezorgen aan haar kind wat haar diep geraakt heeft. Hier heeft Petra het ethisch opvoedersbewustzijn toegelaten. Doordat ze het toeliet, is ze dichterbij haar verdrongen miskende gevoelens en behoeften gekomen. Ze beschrijft het als volgt: *“Ik heb gehuild. Ik heb het er heel moeilijk met gehad. Oh nee, doe ik dat wel goed. Ik heb C. gevolgd. Dat heeft heel diep gezeten. Waarom heb ik zolang verkeerd gezeten, heb ik zoveel jaar verloren en heb ik mijn studie niet kunnen afmaken door het verlies van vroeger door in de verkeerde richting te zitten. Terwijl dat ik dat bijna bij C. ook deed.”*

Petra heeft integer kunnen handelen, congruent met haar ethisch opvoedersbewustzijn. Hier is ze er in geslaagd haar voelen, denken en handelen in overeenstemming te brengen met wat ze werkelijk wou. Ze voelt er zich goed bij. Ze is fier op zichzelf.

Petra: "Dat is niet erg, dat is niet iets dramatisch, maar toch ben ik blij dat ik dat anders gedaan heb, dat ik geluisterd heb naar mijn kinderen. Daar ben ik nu heel fier op. Dat is gewoon leren luisteren naar. Andersom. Ik ben blij dat ik toegegeven heb. Dat is moeilijk hoor. Ik zat daar enorm mee gekneld."

Petra heeft een vrijheidsbevorderende oplossing genomen voor zichzelf en voor haar dochter. Petra heeft het ethisch opvoedersbewustzijn en het schuldgevoel (cfr. "Oh nee, doe ik dat wel goed?") dat opkomt bij het kiezen voor de inperkende compromisoplossing niet onderdrukt, maar toegelaten waardoor ze bij haar eigen verdriet en pijn kwam van de miskennis in relatie met haar ouders. Vervolgens vond ze de kracht en de autoriteit in zichzelf te kunnen handelen conform haar ethisch opvoedersbewustzijn. Dat ging niet vanzelf. Dat heeft allicht veel moed gevraagd.

Het ethisch opvoedersbewustzijn blijkt uit het onderzoek zijn oorsprong te vinden in een combinatie van een aantal factoren: het kunnen stilstaan bij de eigen beperkende ervaringen als kind, bij het eigen gemis aan gepaste zorg en verwaarlozing, algemeen collectief verworven psychologische en pedagogische kennis, gedeelde ervaringen met anderen in gesprekken en observaties, het reflecteren en mentaliseren over opvoeding, zichzelf als ouder en hun kinderen. Tot slot mag ook het kind als signaalgever genoemd worden. Het blijkt dat kinderen, vooral oudere kinderen, verbaal sterk kunnen aangeven wat ze willen en hiervoor ook verantwoordelijkheid willen dragen. Daarin vertrouwen en erkenning krijgen van de ouders bevordert hun ontwikkeling. Voor de ouders kan dit, zoals blijkt, een versterkende katalysator betekenen om te handelen naar het ethisch opvoedersbewustzijn.

Door te handelen in overeenstemming met het ethisch opvoedersbewustzijn komen ze tot ethisch verantwoordelijk handelen en tot het effectief uitwerken van het legaat, waarin het destructief recht wordt omgebogen. In deze fase zijn ze actief bezig met de ombuiging van de

destructieve intergenerationele dynamieken. Hoe meer deze stem aanwezig is en ze de mogelijkheid vinden ernaar te handelen, hoe meer afstemming er gemaakt wordt met de behoeften van de kinderen en zichzelf. Kiezen voor het ethisch opvoedersbewustzijn blijkt niet alleen bevrijdend te werken voor de kinderen, maar ook voor de ouders zelf. Er is geen schuldgevoel meer en het hoeft ook niet onderdrukt te worden met allerlei afweer waardoor destructieve patronen opnieuw herhaald worden.

De vrouwen merkten dat ze positieve resultaten bereikten door ermee aan de slag te gaan. Ze stelden vast dat het welzijn van zichzelf, de kinderen en hun relatie op zich verbeterden.

Sarah: "Ik geloof er echt in en ik wil er ook niet van afwijken. Ik merk ook dat mijn dochter er baat bij heeft. Ze is gestopt met hevige huiltuien."

Petra: "Dat is niet erg, dat is niet iets dramatisch, maar toch ben ik blij dat ik dat anders gedaan heb, dat ik geluisterd heb naar mijn kinderen. Daar ben ik nu heel fier op."

Lies: "Op het einde van de rit door in rust te blijven en niet naar de kwaadheid te gaan hebben we het mooi kunnen oplossen." Lies glimlacht trots. Non-verbaal blijkt er een oprechte fierheid aanwezig te zijn. Het aanbieden van deze gepaste zorg bevordert de meerwaarde bij zichzelf zoals het contextuele denkkader ook aangeeft. De interne 'locus of control' wordt hier bevestigd, wat geassocieerd wordt met de positieve psychosociale resultaten van parentificatie in de volwassenheid (Francis & Williams, 2010).

Kritische reflectie en algemene conclusie

Kritische reflectie

Een eerste belangrijke vermelding bij dit onderzoek is dat de bevindingen mede tot stand zijn gekomen door subjectieve interpretaties van de onderzoeker met een eigen persoonlijke achtergrond. Dit kan het onderzoek zowel ten goede als niet ten goede gekomen zijn. Het is een kwalitatief werk van individuele betekenisgeving vanuit een eigen waarnemingsinstelling en tot hier toe vergaarde kennis en inzichten. Door middel van deze kwalitatieve fenomenologische benadering is een poging gedaan tot verdere concretisering en uitbreiding van de theoretische uitgangspunten van de contextuele benadering.

Dit onderzoek vormde een grote uitdaging in het samenbrengen van de gemeenschappelijke dynamieken. Iedere participant heeft een eigen verhaal met een enorme complexe veelzijdigheid aan informatie en ervaringen. Het voelde aan als een spanningsveld om enerzijds zo dicht mogelijk bij de rijke complexiteit van ieders verhaal te blijven en anderzijds daarin opdelingen te moeten maken om te komen tot duidelijk afgebakende dynamieken en vaststellingen.

In de algemene conclusie wordt een samenvatting gegeven van de onderzoeksbevindingen. Deze kunnen dienen als inspiratiebron voor verder onderzoek naar een mogelijks nieuw concept binnen de relationeel – ethische dimensie van de contextuele theorie, namelijk het ethisch opvoedersbewustzijn. Het concept kan hulpverleners meer inzicht geven in de complexe innerlijke belevingswereld van ouders die zich vanuit hun eigen unieke intergenerationele werkelijkheid zo goed mogelijk trachten te verhouden tot hun kinderen. Er kan verder idiografisch kwalitatief onderzoek gebeuren naar de manier waarop het ethisch opvoedersbewustzijn zich manifesteert bij ouders, waaronder ook vaders. Ook is het interessant om na te gaan op welke manier dit concept concreet gebruikt kan worden in de hulpverleningspraktijk met ouders en kinderen.

Algemene conclusie

Een belangrijk besluit is dat er bij elke vrouw een ethisch opvoedersbewustzijn aanwezig is, waarmee ze de positieve intentie hebben om in de relatie met hun kinderen destructieve elementen om te buigen. Specifiek vanuit het contextuele denkkader is het ethisch opvoedersbewustzijn te beschouwen als een verlangen om bij te dragen aan het intrinsiek universeel waardevolle of aan de constructief gerechtigde aanspraak binnen het complexe geheel van intergenerationele relaties. Dit door gepaste zorg te bieden aan de volgende generatie waarin de ouders zowel rekening houden met de behoeften van het kind als met deze van zichzelf. Het ethisch opvoedersbewustzijn kan gezien worden als een belangrijke drijfveer binnen het concept van het legaat.

De manier van omgaan met het ethisch opvoedersbewustzijn is niet bij iedere ouder identiek. Uit de onderzoeksbevindingen komen drie verschillende vormen naar voor. Een eerste mogelijke vorm is terug te vinden in de zich herhalende intergenerationele destructieve gelijkaardige en/of tegengestelde dynamieken. De positieve intentie om het destructieve in de thema's te doorbreken door op een tegengestelde manier om te gaan met de behoeften van de kinderen blijkt hier niet voldoende. De ouders vervallen in hetzelfde destructieve parentificerende resultaat, omdat ze belemmerd worden door de blinde vlekken vanuit de destructief gerechtigde aanspraak. In de tweede verschijningsvorm zijn de destructieve intergenerationele dynamieken nog aanwezig, ondanks het ervaren van schuld en frustratie. In het afweren van het schuldgevoel worden de destructieve patronen herhaald. Het schuldgevoel heeft namelijk een functie. Het attendeert de ouders op het incongruent handelen met het ethisch opvoedersbewustzijn. Dit schuldgevoel kan beschouwd worden als een belangrijke katalysator in het ombuigen van het destructieve naar het constructieve. Wanneer er namelijk meer wordt stilgestaan bij het schuldgevoel krijgt het ethisch opvoedersbewustzijn meer gehoor en wordt het onderscheidingsvermogen van de ouder sterker om effectief te kiezen voor het constructieve. Het is in de derde verschijningsvorm dat de ouder er werkelijk in slaagt het ethisch opvoedersbewustzijn vorm te geven door meer gepaste zorg te bieden aan het kind en zichzelf. Er is een versterkte interne 'locus of control' en een versterkt gevoel van eigenwaarde.

In de onderzoeksbevindingen geven de participanten een aantal hulpmiddelen om tot de derde vorm te komen. Er is een bepaald onderscheidingsvermogen nodig tussen wat werkelijk constructief en destructief is om het ethisch opvoedersbewustzijn effectief uit te werken. Voor de participanten bleek het zinvol stil te staan bij de eigen beperkende ervaringen als kind en bij het eigen gemis aan gepaste zorg en verwaarlozing. Eén van de participanten koos ervoor zich hierin te laten bijstaan door een therapeut, zodat er dieper kon ingegaan worden op de eigen miskende gevoelens van het kind-zijn. Ze stelde vast dat het verwerken van de destructief gerechtigde aanspraak de weg opende naar meer gepaste zorg voor zichzelf en haar kinderen. Ook het reflecteren over de opvoeding door zich te documenteren aan de hand van literatuur, door anderen te observeren en door deze informatie toe te passen op hun eigen opvoedend handelen zijn duidelijk gunstig. Dankzij het innemen van een metapositie of een mentaliserende houding kan er makkelijker gekozen worden voor vrijheidsbevorderende oplossingen conform het ethisch opvoedersbewustzijn, wat zorgt voor het doorbreken van destructief intergenerationele dynamieken en het bereiken van meer intrapsychische vrijheid. Dat houdt in dat het denken, voelen en handelen van de ouder meer op één lijn komt te staan met wat men wil refererend aan het ethisch opvoedersbewustzijn.

Uit het onderzoek blijkt ook dat kinderen sterk het ouderlijke gedrag reflecteren in een gelijkaardige of tegengestelde vorm. Op die manier kan het gedrag van het kind ook beschouwd worden als een hulpmiddel, aangezien het in de vorm van een soort spiegel laat zien of de ouder al dan niet op de zich voltrekkende weg zit van het ethisch opvoedersbewustzijn. Wanneer ouders positieve feedback krijgen van hun kinderen doordat de relatie zich versterkt of het welzijn van één van de kinderen verbetert, geeft dit een versteviging van de interne 'locus of control'. In feite zien we dat er een positieve spiraalwerking op gang komt die ook benoemd wordt door Ducommun-Nagy (2008). Door constructief te handelen wordt het vertrouwen en de wederzijdse steun bevorderd.

Het domein van de ouder-kind relatie is zoals Nagy en Krasner (1994) beschrijven een gebied met uitzonderlijk krachtige kenmerken, dynamieken en motivaties. Uit het onderzoek blijkt dat het ethisch opvoedersbewustzijn er één van is. Deze existentiële loyale verbinding tussen

ouder en kind is een krachtig veld waarbinnen het ethische opvoedersbewustzijn als een krachtbron kan fungeren in het bereiken van meer welzijn bij zowel het kind als de ouders. Dit werk vormt een pleidooi dat ouderschap, en meer bepaald bewust ouderschap, een belangrijke waardevolle mogelijkheid biedt tot ombuiging van intergenerationele destructieve patronen en dat deze onderneming een versteviging betekent van zowel de ouder, de kinderen als de voorouders in hun welzijn. Meer welzijn in de vorm van meer eigenwaarde, meer interne 'locus of control', meer intrapsychische vrijheid en meer innerlijke zekerheid voor iedere persoon in de betrokken relaties.

Dit werk wou een aanzet geven tot het concreter maken van het abstracte contextuele concept van het legaat. De inhoudelijke bijdrage van het ethisch opvoedersbewustzijn en de verschillende potentiële verschijningsvormen hiervan kunnen de hulpverlener helpen bij het therapeutisch aan de slag gaan met ouders die hun kind aanmelden in een totale machteloosheid. De hulpverlener kan diagnostisch nagaan aan de hand van observaties en gesprekken op welke manier de ouders het ethisch opvoedersbewustzijn vormgeven bij aanmelding. In de eerste verschijningsvorm zijn de ouders blind voor het onrecht dat ze zelf creëren, waardoor de therapeut weet dat hij/zij nog dient stil te staan bij hun eigen slachtofferschap. Eens de ouder meer zicht heeft gekregen op het parentificerende roulerende proces, kan er meer beroep gedaan worden op hun onderscheidingsvermogen in wat al dan niet constructief is voor hun kind en zichzelf. In de tweede verschijningsvorm kan het schuldgevoel gebruikt worden om de ouder aan te moedigen te handelen in de richting van het ethisch opvoedersbewustzijn, om zo de positieve spiraal in werking te zetten. In een laatste fase van de begeleiding kan de derde verschijningsvorm zijn intrede doen en kan in het gezin een steeds grotere mate van gepaste zorg bereikt worden.

Het openlijk bespreken van dit concept kan ervoor zorgen dat ouders zich erkend voelen in hun positieve intenties en hun actuele machteloosheid. Vanuit deze toevoeging mag verwacht worden dat de betrokkenheid van de ouders zal toenemen. Dit perspectief verhoogt ook de kans dat er een breder draagvlak gecreëerd wordt voor iedere partij. De ouders blijven in hun ethisch verantwoordelijke positie staan t.o.v. het kind. Voor het kind is er meer garantie dat het niet in een belastende deloyaliteit belandt en voor de therapeut is er meer ruimte om een verbindende rol op te nemen. Ook lijkt het ons hierdoor mogelijk dat ouders meer ruimte en veiligheid vinden om

sluimerende gevoelens van schuld, angst en frustratie in het eigen handelen openlijk te bespreken. Deze zijn welkom aangezien ze als katalysator kunnen fungeren in het ombuigingsproces.

Referenties

- Ben-Porath, D.D. (2010). Dialectical behavior therapy applied to parent skills training: Adjunctive treatment for parents with difficulties in affect regulation. *Cognitive and Behavioral Practice, 17*, 458-465.
- Billiet, J., & Waege, H. (red.) (2003). *Een samenleving onderzocht, Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Antwerpen: De Boeck.
- Dillen, A. (2006). *Kwetsbare jongeren. Een uitdaging voor de samenleving en voor het salesiaans opvoedingsperspectief*. Brussel: Don Bosco Vormingscentrum.
- Ducommun-Nagy, C., & Michielsen, M. (vert.) (2008). *Van onzichtbare naar bevrijdende loyaliteit*. Leuven / Voorburg: Acco.
- Duyvensteyn, M.G.C., Juffer, F., & van Ijzendoorn, M.H. (1995). Opvoedingsondersteuning en intergenerationele overdracht van gehechtheid: Kan de cirkel worden doorbroken? *Kind en Adolescent, 16*, 27-41.
- Francis, S.E., & Williams, K. (2010). Parentification and psychological adjustment: locus of control as a moderating variable. *Contemporary Family Therapy, 32*, 231-237.
- Free, G. & Kwint, M. (2011). Praktisch mentaliseren. FACT 4 persoonlijkheidsstoornissen. Lezing geraadpleegd op 09 april 2014 op www.altrecht.nl
- Hermkens, L. (2010). *Niet over maar met kinderen praten. De ontmoeting tussen ouders en kinderen mogelijk maken*. 14^e Ammy Van Heusdenlezing geraadpleegd op 12 maart 2013 op www.lerenoverleven.be
- Hillewaere, B. (2008). *Bouwstenen voor een integratieve therapie. Voor gezinnen met adolescenten*. Artikel geraadpleegd op 13 mei 2014 op www.academia.edu
- Holden, G.W. (1995). *Parental attitudes toward childrearing. Handbook of parenting*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Johnson, J.M. (2002). 'In-depth interviewing', in J.Gubrium and J. Holstein (eds), *Handbook of Interview Research: Context and Method*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kiang, L., Moreno, A. J., & Robinson J.L. (2004). Maternal preconceptions about parenting predict child temperament, maternal sensitivity and children's empathy. *Developmental Psychology, 40*, 1081-1092.
- Lambermon, M.W.E., & van Ijzendoorn M. A. (1991). Over de appel en de boom. Intergenerationele overdracht bij verwaarlozing en mishandeling in gehechtheidstheoretisch perspectief. *Nederlands Tijdschrift voor opvoeding, Vorming en Onderwijs, 7*, 66-82.
- Loots, G. (2013). *Kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Brussel: cursus VUB.
- Loots, G. (2013) *Systeemgeoriënteerde therapieën*. Brussel: cursus VUB.
- Michielsen, M. (2000). *Tussen beschikbaarheid en ontvankelijkheid*. Lezing geraadpleegd op 11 maart 2013 op www.lerenoverleven.be

- Michielsen, M. (2005). *Cliché's en mythes van het contextuele denken*. Lezing geraadpleegd op 18 maart 2013 op www.lerenoverleven.be
- Michielsen, M., van Mulligen, W., & Hermkens, L. (2001). *Leren over leven in loyaliteit. Over contextuele hulpverlening*. Leuven: Acco.
- Nagy, I., & Krasner, B. (1994). *Tussen geven en nemen*. Haarlem: De Toorts.
- Oele, B., & Van Den Eerenbeemt, E-M. (1987). *De contextuele therapie: verdiende vrijheid. Handboek Gezinstherapie*. Tekst geraadpleegd op 12 maart 2013 op www.kern.be
- Ofman, D. (2007). *Hé, ik daar...?! Ontdek en ontwikkel je persoonlijke kernkwaliteiten met het kernkwadrant*. Utrecht/Antwerpen: Kosmos uitgevers.
- Rapley, T. (2004). *Interviews. Qualitative research practice*. London: Sage.
- Schalkwijk, F. (2006). *Dit is psychoanalyse*. Amsterdam: Boom.
- Smith, J., & Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. In Smith, J.A. (Ed.), *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. London: Sage publications.
- Splingaer, G. (2003). Help, mijn kind heeft therapie nodig! Een gezinstherapeutische visie. *Tijdschrift voor familietherapie*. 9.2.
- Stroecken, G. (1994). *Het miskende kind in onszelf*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Van der Pas, A. (1996). *Handboek methodische ouderbegeleiding 2. Naar een psychologie van ouderschap*. Rotterdam: Ad Donker.
- Van Maele, L. (n.d). *De evidence-based baby*. Tekst over emotionele ontwikkeling geraadpleegd op 07 mei 2014 op www.centrumlebo.be
- Van Mulligen, W. (2000). *Loslaten in verbondenheid*. Lezing geraadpleegd op 16 maart 2013 op www.lerenoverleven.be
- Verdult, R. (2009). *De vroege hechting van baby's*. Lezing geraadpleegd op 22 april 2014 op www.stroeckenverdult.be
- Vliegen, N. (2006). *Kleine baby's, prille ouders samen in ontwikkeling*. Leuven/Voorburg: Acco.

Bijlage A

Interviewschema

Voorstelling:

Als studente klinische psychologie maak ik mijn thesis over opvoeden. Ik wil graag een gesprek voeren met u over de manier waarop u bezig bent met opvoeding en of u deze aanpak gaandeweg hebt aangepast. Ook is het interessant terug te gaan naar uw kindertijd waarin u de opvoeding van uw ouders ervaren hebt en daarbij stil te staan bij welke dingen u overgenomen hebt en welke u hebt aangepast.

Mag ik het interview op band opnemen, wetende dat deze audiobanden zeer vertrouwelijk worden bijgehouden, geanonimiseerd uitgeschreven zullen worden en samen met alle andere interviews verwerkt zullen worden en eventueel in de vorm van citaten zullen weergegeven worden in de publicatie.

Algemene gezinsgegevens:

Aantal kinderen:

Leeftijd van de kinderen:

Ouder sinds:

Het aantal jaren/maanden dat u bezig bent met opvoeden:

Opleiding en beroepsactiviteit:

Thema: Opvoeding vroeger en nu

Insteekvraag 1: Zijn er dingen in het opvoeden die u anders bent gaan doen gaandeweg het opvoeden (van in het begin tot nu) omdat het niet verliep zoals u wou en waarvan u na de aanpassing wel tevreden was?

Verdiepingsvragen:

Wat was de aanleiding? Waarom hebt u deze verandering doorgevoerd? Vanuit welk idee/ervaring/gedacht/gevoel?

Door deze zaken anders te doen, reageren je kinderen hier ook anders op? Hoe gedragen ze zich anders?

Insteekvraag 2: Zijn er dingen die u nog steeds hetzelfde doet omdat u er tevreden over bent?

Verdiepingsvragen:

Over welke dingen bent u het meeste fier bij uzelf?

Zijn uw kinderen hier ook tevreden over?

Hoe laten ze dit zien of hoe ziet u dat?

Insteekvraag 3: Zijn er dingen in het opvoeden waarvan u niet of minder tevreden bent of die niet lopen zoals u het zou willen?

Verdiepingsvragen:

Of zijn er momenteel zaken die moeilijk lopen met 1 van de kinderen, vb in hun gedrag, hun welzijn of in de communicatie tussen jou en je kind?

(vbn ter inspiratie geven als er niks komt: vb. niet eten zoals je zou willen, slordig, bang van bep. zaken, school, lastig op bep. momenten, ...)

Beschrijving van situatie zoals ze nu voor u is. – Beschrijving van hoe u het zou willen (mirakelvraag). (vanuit de bril van de ouder)

Vb hij is zo slordig met zijn boekentas en papieren. Ik zou willen dat hij meer orde heeft.

Beschrijving van de situatie zoals ze nu is voor uw kind. – Beschrijving van hoe u denkt dat het kind het zou willen (mirakelvraag). (vanuit de bril van het kind)

Vb hij is slordig met zijn papieren en vindt niks terug. Ik denk dat hij zelf meer orde zou willen, het zou makkelijker zijn voor hem, alleen beseft hij het nog niet.

Stel dat we hem zouden kunnen helpen door een voorbeeld te geven uit uw eigen leven als volwassene (met pak meer levenservaring). Wat zou je dan nemen? Iets uit je eigen leven?

Dat moet niet letterlijk hetzelfde zijn, we vertalen het naar een ander niveau.

Bij welke zaken/gedrag van jezelf erger je je wel eens?

Thema: Eigen opvoeding**Insteekvraag 1: Over welke meegekregen elementen uit de eigen opvoeding bent u tevreden?**Verdiepingsvragen:

Past u deze actief dagelijks toe?

Zijn er dingen waar u tevreden over bent, maar die u toch op een andere manier bijbrengt of doorgeeft aan uw kinderen? Waarom?

Wat bewonderde je in je ouders?

Vind je dat ook terug in jezelf in het dagelijkse (opvoedings)leven?

Insteekvraag 2: Over welke meegekregen zaken van uw ouders bent u ontevreden?Verdiepingsvragen:

Stel we gaan droomwereld in. Je ziet jezelf terug als kind bij je ouders. Stel dat je toen een wensstokje had. Welke elementen zou je omgetoverd hebben toen? Zonder censuur, vrijuit want in een droomwereld kan alles.

(vbn ter inspiratie: vader minder laat thuiskomen, moeder meer met ons spelen, minder huiswerk maken, ...)

OF Wat zou het kind (dat je toen ooit was) jou nu antwoorden op de vraag: welk advies had je toen aan je ouders willen geven?

Wat had interessant geweest voor hen of voor jou om anders te doen?

Is dat iets dat je ondertussen hebt kunnen integreren in jouw leven?

Merk je bij jezelf (soms) op dat je je kinderen nu tracht te behoeden voor wat jou toen als kind is overkomen (waar je eigenlijk ontevreden over was/bent)?

Betrapt u zichzelf soms op het uiten van bepaalde uitspraken of gedragingen die je overgenomen hebt van je eigen ouders en waarvoor je eigenlijk zelf niet bewust kiest?

Of doe je het precies andersom onder het motto: dat nooit weer?

Wat ergerde je in het gedrag van je ouders?

Zie je dergelijke gedragsaspecten ook terug nu bij je kinderen, bij je partner of bij jezelf?

Hoe ga je hiermee om?

Wat zie je bij je kinderen gebeuren als je dat specifieke gedrag vertoont?

Is dat op een bepaalde manier gelijkend met je eigen reactie als kind toen t.a.v. je ouders?

Insteekvraag 3: Zijn er ook dingen die u anders doet dan uw ouders waarover u zelf tevreden bent?

Verdiepingsvragen:

Waarom hebt u dat aangepast?

Welke effecten ziet u hiervan bij uw kinderen?

Waarom bent u hier zo tevreden over? Wat doet dit met u als ouder?

Hoe heb je dat gedaan?

Thema: Bewust ouderschap

Insteekvragen:

Als u zichzelf op dit moment zou omschrijven als ouder hoe zou dit dan zijn?

Hangt dit sterk samen met de persoon die u bent binnen andere domeinen van uw leven, vb op het werk, bij vrienden, ?

Wie wil u zijn als ouder?

Thema: Kinderen als spiegel

Insteekvragen:

Zijn er zaken bij uw kind(eren) die u doen denken aan iets van uzelf?

Dit zowel in positieve (bewonderen) als negatieve zin (ergeren)?

Hoe zou uw kind over u praten?

Hoe zou u willen dat uw kind over u praat?

Thema: Toekomst

Insteekvragen:

Wat heeft dit gesprek voor u betekend?

Op welke manier kijkt u terug naar dit gesprek?

Bijlage B**Voorbeeld transcriptie****Uitgeschreven interview van Indra: 06-02-2014****IR: interviewer****R: respondent**

IR: Zijn er elementen in het opvoeden die je naarmate je bezig was met opvoeden anders hebt aangepakt?

R: Ik kan me dat niet direct herinneren. Ik heb het daarnet al gezegd eigenlijk. Ik denk dat ik weinig aan het denken geweest ben over de manier waarop dat ik aan het opvoeden was. Ik ben daar gewoon aan begonnen. Ik werd regelmatig zo al eens uit mijn evenwicht gebracht als ik zo andere moeders tegenkwam die dat zo heel bewust bezig waren en daarover aan mij vragen stelden. Ik had zoiets van oei, daar heb ik nog niet over nagedacht of nog niet bij stilgestaan en dan begon ik soms wel te twijfelen aan mezelf dat ik dacht ben ik nu niet bewust genoeg moeder aan het spelen of jij bent wel redelijk onbezorgd of zo, ik weet niet of ik zo onbezorgd was maar ik vond dat de anderen een beetje zich te veel zorgen maakten. Dan twijfelde ik soms wel eens aan mezelf. Moet ik mij nu meer vragen beginnen stellen en mij bezorgd maken. Dan probeerde ik dat wel eens twee dagen, maar dat werkte niet.

IR: Reageerde de kinderen hierop als je dat veranderde?

R: nee, dat was eerder een gevoel bij mij van waarom moet ik daar nu proberen iets anders mee te doen omdat iemand anders dat zo vind.

IR: Dus eigenlijk was je best tevreden over het onbezorgd in het opvoeden staan?

R: eigenlijk wel he, ik vond dat de meeste anderen daar allemaal een beetje te dramatisch over deden of te bezorgd.

IR: denk je dan aan iets specifiek? Een gesprek dat je je herinnert? Of een opmerking?

R: gewoon nog maar over de kinderen naar school sturen, ik heb ze vrij snel ja we wonen hier toch op de buitenrand, vrij snel zelfstandig naar school gestuurd en ik kreeg daar wel nogal opmerkingen op. Daarmee ja dat ik toch wel een beetje een té onbezorgde moeder was en zie wat een drukte aan school en dan zei ik ja als jullie ook allemaal jullie kinderen te voet of met de fiets naar school sturen dan is hier geen drukte, je creëert die drukte mee. Dat is zoiets dat ik herinner.

IR: als ik u dat hoor zeggen, vind ik eigenlijk wel dat je bewust hebt opgevoed, het is te zien hoe je het bekijkt.

R: ik was daar niet bewust met bezig, misschien ook zelfs een beetje dat kreeg ik ook al eens als verwijt dat ik het een beetje te gemakzuchtig deed, want het is gemakkelijker van uw kind te laten vertrekken in plaats van zelf ook nog moet vertrekken, maar ik weet het niet. Moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag. Ik was daar zelf tevreden van, ik vond het tof dat ze zelfstandig naar school gingen.

IR: is dat iets dat je herkent van bij u thuis?

R: ja, ik herinner mij als kind wij woonden in Lokeren, in het stad, op het stationsplein en ik ging naar Onze Lieve vrouw Presentatie en dat was eigenlijk helemaal de andere kant van de stad. Ik herinner mij dat we dan de stationsstraat door moesten en de grote markt over en dan nog een heel eind verder weg euhm... en als kind van de derde kleuterklas moest ik de buurtkindjes van de eerste en de tweede kleuterklas meepakken en ik was daar verantwoordelijk voor, ik moest die meepakken, want ik herinner me nog dat ze op de trappen van het stadhuis zitten want ze wilden niet meer verder en dan zie ik mezelf daar nog aan trekken en aan sleuren om die klein mannen mee te pakken naar school, maar ik was zelf nog...

IR: en dat waren buurtkindjes of broers of zussen?

R: nee van de burens, ja eigenlijk was ik heel zelfstandig en euhm... vanaf klein kind en daarom dat ik altijd zoiets had maar mensen waar zijn jullie toch met bezig, je maakt er zo'n ...

IR: wil dit dan ook zeggen dat je hiermee ok was?

R: ja ik heb mij nooit veel zorgen rond gemaakt in euhm...pff dat er iets zou gebeuren of zo als ze onderweg zijn. Ik heb daar nooit bij stilgestaan eigenlijk.

IR: hoe was dat dan bij u thuis? Waren uw ouders er ook niet bezorgd rond?

R: ik denk ook van niet, want anders neem je die angst over denk ik. Ik herinner mij dat we ja als klein kind want wij zijn verhuisd naar Meise als ik naar het derde leerjaar moest, dus dat wil ik zeggen dat hetgene wat ik mij herinner van in Lokeren tot en met het tweede leerjaar is, maar ik kan me niet herinneren dat mijn ouders ergens mee naar toe gingen als we naar de zwemclub gingen of naar de turnles, dat was toch allemaal terug de stad in en naar school ik zeg het dat was helemaal het stad door. Wij hebben vele straten en pleinen moeten oversteken. Wij zijn nooit begeleid geweest door de ouders, terwijl dat mijn moeder wel thuis was. Dat was een huisvrouw die tussen haakjes licentiaat in de psychologie was he. Dus mijn ouders hebben allebei hogere studies gedaan, dat zijn geen onverantwoorde mensen maar ja ik denk dat dat zo een stukje vertrouwen is ook denk ik.

IR: Uw kinderen reageerden hier ook goed op?

R: Nee, die vonden dat tof. Mijn dochter heeft dat regelmatig gezegd zo van ik ben content dat ik u heb als moeder want als ik die andere moeders allemaal bezig zie met hun dramatisch gedoe.

IR: een bewuste dochter dan

R: ik moet geen andere moeder hebben zei ze, dat was gewoon omdat ik die vertrouwen gaf.

IR: Zijn er dingen die je niet veranderd hebt omdat je er tevreden over was? Dat zijn zaken die ik altijd hetzelfde heb gedaan.

R: Ik kan mij niet herinneren dat ik bewust dingen ben gaan veranderen eigenlijk.

IR: waren er dingen in die periode waarvan je dacht daar was ik niet tevreden over of toch minder dat die niet zo liepen zoals je wou?

R: Ik ben precies geen goeie om geïnterviewd te worden. Die gevallen zijn er ook he.

IR: Het is een soort van ontdekking. Ik denk dat het tijdens het gesprek ook wel wat reflecteren vraagt. Ik heb mezelf ook afgevraagd of ik mensen hierover eerst nog meer info zou moeten geven. Opvoeden is ook iets heel spontaan en automatisch, dus eigenlijk staan de meeste mensen er niet zo bij stil.

R: Het is eigenlijk dat vooral. Ik vind opvoeden moet natuurlijk zijn en euhm... zoals je zegt spontaan en automatisch omdat ik daar eigenlijk zo weinig zat over na te denken werd ik soms al eens uit mijn evenwicht getrokken zo door mensen die daar wel allemaal zo een spel van maakten, dat ik dacht van ben ik niet goed bezig, maar ik kon die energie niet opbrengen want eigenlijk ja... ik had ook niet genoeg energie omdat ja... ik heb levenslang altijd slaapproblemen gehad, ik had niet genoeg energie om me daar allemaal zo druk in te maken, dus ik liet dat allemaal maar wat lopen zoals het liep en mijn kinderen zijn toch allemaal goed terecht gekomen. Die twee oudsten die hebben alletwee twee hoger diploma's, die hebben direct werk gevonden, die zijn zelfstandig, de jongste heeft wat minder goed geleerd, maar hij had ook direct werk en hij trekt zijn plan. Ze klagen over niks.

IR: Was het vooral vanuit uw omgeving, andere moeders of kwamen er ook zaken bij uw kinderen naar boven die moeilijker waren of niet goed liepen?

R: Van de kinderen heb ik nooit reclamaties gehad eigenlijk want soms zei ik soms eens allé waarom rebelleren jullie eens niet? Want ze rebelleerden ook niet en dan zei mijn dochter ja als er niks is om tegen te rebelleren? Nu dat zou kunnen dat ze zo braaf zijn dat ze niet weten hoe dat ze zouden moeten rebelleren? Anderzijds hebben ze toch wel hun eigen gedacht en eigenlijk ben ik daar blij om want dat is het tegenovergestelde van mij , ik had het gevoel dat mijn ouders alles regelden voor ons kwestie van studies enzo en wat dat we wel of niet in de vrije tijd deden en dat is dus wel een reactie geweest van ik laat die vrij.

IR: ja, dus dat is iets dat je omgekeerd of anders doet? Dat is iets dat je anders doet in vergelijking met hoe uw ouders het hebben aangepakt.

R: mijn kinderen zijn mijn kinderen niet. Dat zijn vrije mensen. Ken je dat van 'Khalil Hibrām'? Dat moet je wel eens opzoeken.

IR: ik heb daar ooit eens een mooi gedicht rond gelezen. Ze zijn geen bezit, dat is hetzelfde met partner...

R: dat zijn vrije mensen. Er zijn inderdaad toch mensen die allé ja als mijn kinderen op vakantie gingen dan gingen die op vakantie en dan moesten ze niet zitten bellen en zo, ik liet ze vertrekken

IR: moest je dat bijvoorbeeld wel doen van uw ouders?

R: nee nee dat heb ik ook van thuis uit. In die tijd was dat allemaal nog niet. Wij hadden nog geen gsm. Ik kon zo maar niet bellen. Ik heb dat ook niet van mijn kinderen gevraagd, maar ik hoorde dat wel bij de andere moeders, zo van ja en bellen als je aankomt en alle dagen eens iets laten horen en dit en dat... ik had zo iets van laat die nu toch met gerust, dus ik ben daar altijd eigenlijk heel gerust in geweest.

IR: ik hoor dat je vertrouwen hebt.

R: ja dat wordt zo genoemd, voor mij is dat natuurlijk. Ik weet niet of dat dat vertrouwen of vrijheid is. Ik heb zo iets van ja ik heb vanop afstand bezig gezien en van geen één van de drie kon je zeggen oei die zijn aan het ontsporen, die waren alle drie heel actief in sportclubs dus na school gingen ze sporten en zaten ze in de sporthal en dan hoogstens eens in de cafetaria. Er is geen enkele van de drie beginnen roken.

IR: voorbeeldige kinderen dus?

R: ja maar langs de andere kant deden ze wel hun zin, die zijn ... ik heb daar niks aan verboden.

IR: waren er dingen die op een bepaald moment met één van de drie toch niet zo goed liepen of in communicatie tussen u en hen?

R: ja, bij de jongste de communicatie ik zie dat daar wel iets is maar ik krijg het er niet uit, maar ik forceer dat dan ook niet. Ja, hij is heel gesloten en ja en hij heeft enorm veel eczeem en dat zegt

iets en ik zou dat daar willen uitkrijgen, maar hij lost niks ja dan dan zal hij het zelf moeten zoeken. Je kunt dat niet forceren. Er is geen enkele van de drie ... ik heb die altijd vrijgelaten en als ik ze zag zo wel wat vragen gesteld en hoe is het met jou en zo maar wat ze niet willen zeggen zeggen ze niet en wat er echt van binnen speelt dat weet ik ook niet, maar ik laat dat dan ook gewoon.

IR: hoe zou je het dan het liefste willen, als je nu loskomt van wat er nu effectief is, hoe zou je het dan wel graag zien? Bijvoorbeeld met datgene van uw jongste zoon.

R: Ik zou willen weten wat er daar speelt...maar hij zegt altijd nee, maar nee er is niks.

IR: is dat iets intuïtief dat je dit aanvoelt? Het komt niet overéén wat hij zegt en voelt...

R: ja, ik herken mezelf van zoveel jaar terug daarin. Het gesloten zijn en dan ja.... En dat je toch dat je met iets niet content zijn, dat er iets niet stroomt en dan die eczeem die heb ik ook heel erg gehad. In zijn gedrag zie ik helemaal mezelf maar ik weet ook van mezelf toen dat ik ook toen niet wou communiceren met mijn ouders en ik bleef ook volhouden dat alles ok was. En euh... ik zie net datzelfde gedrag bij hem en ik probeer dan met hetgeen dat ik nu weet iets los te krijgen, maar dat werkt niet, dus ja laat ik dat maar omdat ik denk van ja dan zal hij eerst nog moeten doorlopen en ...

IR: [mmm]

IR: Zou je hem op een andere manier kunnen bereiken, door hem een voorbeeld te geven vanuit uw eigen weg dat je hebt afgelegd?

R: dat heb ik al meerdere keren gedaan, dus echt zo mijn eigen voorbeeld gegeven en hoe dat ik zelf er voor een stuk bevrijd ben en daardoor ook dat eczeem probleem zo niet meer heb, ik heb hem dat al een paar keer letterlijk verteld en dan zegt hij ja dat zal wel bij mij toch zo niet zijn. Maar ik weet dat als ik die leeftijd had moesten ze dat tegen mij ook niet zeggen dus ja den tijd zal er nog niet zijn ik heb het hem al genoeg herhaald, dus hij zal ooit wel hopelijk iets vroeger tot het besef komen dan ik.

IR: denk je dan dat hij met hetzelfde zit als bij jou?

R: ik denk het wel, dat is een compleet gebrek aan eigenwaarde. Dat was heel ruim.

IR: hoe denk je dat het is voor hem datgene wat je nu beschreven hebt vanuit uw bril?

R: Geen idee, ik denk ja dat hij ook een beetje bang is om echt te zien wat er is. Dat is een soort, een soort euhm... masker dat je ophoudt he en ja wanneer valt dat masker af? Ik weet het niet. Af en toe probeer ik zo eens iets los te weken maar euhm... ja dan gaat hij lopen eh. Dan moet hij altijd dringend weg eh.

IR: ja

R: dus ik dring er eigenlijk niet echt op in, maar ik respecteer zijn wens om zijn harnas nog aan te houden. Ik kan alleen maar mijn eigen verhaal vertellen.

IR: heb je nog andere manieren geprobeerd om opening te vinden?

R: het eerste probleem is al om hem te pakken te krijgen.

IR: bedoel je dan dat je in contact minder openheid ervaart met jongste zoon in vergelijking met de andere kinderen?

R: ja, die andere die euhm... .. daar had ik toch meer contact mee, ja ja

IR: ja... ..

IR: ok, de dingen die je uit uw eigen opvoeding hebt meegekregen over welke zaken ben je echt tevreden? Deze die je nu zelf ook actief toepast?

R: Het onbezorgde, het niet altijd controleren... euhm... goh wat nog? Euhm... (lacht) dat is moeilijk eh. Ik kan zo niet direct...

IR: een andere vraag dat je kan helpen. Zijn er zaken bij uw ouders die je in hen bewonderde?

R: lacht. Hun zijn in die zin die wat bewonder ik daarin? dat die eigenlijk altijd heel joviaal geweest zijn naar andere mensen toe, heel gul, ze konden dat ook, ze waren materieel welstellend maar die hebben nooit zich euhm gedragen als kijk eens wat ik heb, daarin waren ze eerder bescheiden. Euhm... maar ze hielpen iedereen die hulp vroeg of dus die hebben heel veel gegeven, euhm maar die vonden dat voor de rest niet belangrijk van met een grote auto te rijden of zoals de sjieke meneer of madame naar buiten te komen, dus die zijn daar altijd heel bescheiden in gebleven. Die hebben zich niet willen bezig houden met heb je mij gezien? Maar achter de schermen hebben zij heel veel mensen geholpen.

IR: dat is iets wat je beide ouders kenmerkt?

R: ja

IR: en vind je dat bij jezelf ook terug in je eigen leven?

R: ik heb dat wel wat overgenomen zo ja, ik bedoel euhm... ik hecht niet zoveel belang aan materie en met welke auto dat ik rijd of wat ik aanheb, liefst van al gewoon gemakkelijk en praktisch. Ja dat is wel iets dat ik overgenomen heb.

IR: op die manier komen we ook aan de elementen waarvan je uit de eigen opvoeding tevreden over bent. Heb je dat ook doorgegeven naar je eigen kinderen toe? Zie je dat terug bij hen?

R: ja, en ik zie dat ook terug bij hen. Das euhm... .. das euhm... ja hoe moet ik het zeggen? Ze genieten van het leven en ze doen zichzelf niks tekort, maar het moet allemaal niet bling bling zijn. Het is naar het innerlijke toe.

IR: Over welke dingen ben je minder tevreden of eigenlijk ontevreden, stel dat je terug zou gaan en je ziet jezelf terug als kind thuis, waarbij je zo iets hebt van had ik een toverstok gehad dan had ik wel bepaalde zaken veranderd.

R: Ja dat er wat meer zo echt geluisterd zou zijn naar wat er bij mij speelde en naar wat ik eigenlijk wou euhm want ik was eigenlijk een kind die graag in gezelschap was van speelkameraden, leeftijdsgenootjes, en graag in beweging, dus ik ging graag naar de turnkring en

naar het ballet en naar de jeugdbeweging en ik heb dat allemaal moeten laten vallen voor de pianoles die mijn ouders zeer belangrijk vonden. Die vonden het culturele heel belangrijk, dat werd aangemoedigd, daar werd alles voor gedaan. Een privé-leraar thuis en al wat je wilt en in feite was dat één groot ja stressgegeven want dat was nooit niet goed genoeg. Eigenlijk ben ik dus heel eenzaam opgegroeid aan mijn pianostoel in plaats van met mijn vriendinnen in beweging te zijn. Dus als ik kon herbeginnen dan zou ik meer laten horen wat ik leuk vind en niet hun wensen vervullen en doen wat zij interessant vonden.

IR: Eigenlijk zeg je dan, dat had ik anders gedaan. Naar uw ouders toe welk advies zou je hen gegeven hebben?

R: toch te proberen naar hun kinderen te kijken van zijn die gelukkig met hetgeen dat ze aan het doen zijn, dus echt kijken en zien en niet alleen maar zien zie eens hoe geweldig dat ons kind is

IR: bedoel je dit naar prestatie toe?

R: ja ik vraag mij altijd af hoe dat zij dat zagen, want dat is heel dubbel. Enerzijds zou ik zeggen prestatie ik weet het niet of ze zo prestatiegericht waren, maar zo ja die vonden het culturele wel interessant en dat bewegen en dat spelen vonden zij blijkbaar minder belangrijk toen, want ze zijn achteraf ook wel veranderd met meer naar beweging te gaan en minder naar het culturele. Als wij al thuis weg waren. Euhm...

IR: hoe was dat dan voor u omdat te zien?

R: ja maar zeg maar pijnlijk, dat was erg, mijn jeugd tussen mijn 9 jaar en 19 jaar dat was euhm.... ... dat wil ik gewoon wissen uit mijn geheugen dat was één en al stress, 24 uur op 24 uur stress, 7 dagen op 7 van een kwade pianoleraar die nooit content was ook al haalde 95 % op de examens van het conservatorium.

IR: waren je ouders dan in de buurt?

R: ja waar waren mijn ouders... ik weet het niet, mijn vader was een afwezige vader, ik heb weinig herinneringen van mijn vader die thuis was, ook op vakantie als kind gingen wij naar de zee met

mijn moeder en een kindermeid en mijn vader kwam op zondag eens kijken, die moest zagezegd werken. Euhm.. ik heb van mijn vader weinig herinnering. Waar was die? Ik weet het niet. Mijn moeder ja ne rug patiënt die veel in haar bed lag en in haar relax lag en op de grond lag te kruipen van de pijn, euhm...

IR: was dat in uw ervaring als kind ook een soort van afwezigheid?

R: ja

IR: zou je dat ook willen veranderen hebben?

R: ik vind dat heel raar, maar ik ben daar eigenlijk nooit met bezig geweest. Ik weet het niet.

IR: en als kind?

R: ik ging naar school en ik maakte mijn huiswerk en ik leerde mijn pianoles en ik ging naar de notenleer en ik deed dat gewoon en ik heb daar allemaal nooit veel bij stil gestaan. Dat was zo van ze vinden dat leuk dat ik dat doe, dus doe ik dat maar. Ja, zowel over mijn eigen opvoeding als de opvoeding die ik aan mijn kinderen gegeven heb, (lacht) ik zeg het die vragen allemaal zo van ... ik weet dat niet... ik heb er nooit veel bij stilgestaan...zwijgen en doe voort denk ik zoiets

IR: naar uzelf toe en naar uw kinderen ook toe?

R: dat heb ik dan als reactie wel gehad, zo van, die wouden dan naar de muziekschool gaan dat ik dan bijna het omgekeerde deed, als je daar geen zin in hebt moet je dat niet doen. (lacht)

IR: zij wouden dan wel naar de muziekschool gaan?

R: ze hebben dat ook gedaan enkele jaren zolang dat ze het zelf leuk vonden. Elk jaar opnieuw zei ik vind je het nog leuk? Wil je nog wel gaan? En als ze wilden gaan, dan gingen ze. Ik heb die ook niks verboden. Daar heb ik dus altijd heel hard op toegezien dat ze iets zouden doen dat ze echt zelf kozen en waar ze deugd van hadden, wat ze plezant vonden.

IR: Dus eigenlijk is dat iets dat je dan anders gedaan hebt?

R: dat is eigenlijk in een reactie van doe wat je graag doet en probeert en als je het niet leuk vindt doe je maar iets anders. Met de studies ook heb ik ze 100% bij ons thuis als de formulieren van de school binnenkwamen waarop je diende in te vullen welke richting dat je ging doen, dan gingen wij gewoon naar ons moeder en die vulde Latijn-Grieks in. Wij waren met vier thuis en wij hebben alle vier Latijn-Grieks gedaan en mijn broers hebben allemaal moeten overdoen (lacht). Dat werd zelfs niet gevraagd. Wat zijn de andere mogelijkheden? Wat zou je liever anders doen? Dat was gewoon een must. Je deed Latijn-Grieks en daar werd zelfs niet over gesproken. Dat werd aan ons niet gevraagd wat wij wilden. Mijn kinderen hebben volledig vrij gekozen en die hebben al eens van richting veranderd en meer dan eens. Als jij een andere richting wil, dan doe je dat maar.

IR: Hoe reageerden je kinderen daarop, op deze omgekeerde vorm zonder dat zij dit wisten?

R: Die hebben dan ook gewoon gedaan wat ze graag deden. Die hebben vrij gekozen. Dat is dan met de studiekeuze van mijn dochter. Dat is juist, na het middelbaar wou ze regentaat L.O. gaan doen. Mijn grootmoeder, dat was dus haar achterkleindochter dan al, die heeft daar lelijk over gedaan, want L. moest universiteit doen. De druk kwam van nog hoger. Die moest universiteit doen en die heeft ons daar lastig over gevallen. Dan heb ik altijd L. gesteund en gezegd L. jij doet wat jij wil doen en niet wat moeke zegt dat jij moet doen. Als jij regentaat L.O. wil doen, dan doe je dat maar.

IR: Hoe ging je dochter om met dat conflict?

R: Dat was een heel conflict, want die wist echt niet goed waar ze het had. Ze was al wat gaan zien wat ze dan aan de universiteit kon gaan doen, maar eigenlijk wou ze dat niet. Ze wou regentaat L.O. gaan doen. Dan doe je dat zei ik. Mijn grootmoeder: 'nee niks daarvan, die moet hogere studies doen en ik betaal als ze universiteit doet, dan betaal ik alles.' Met geld iemand zijn leven kopen. Zij ging betalen als ze universiteit deed en niet als ze regentaat deed. Ik heb blijven volhouden vanuit mijn eigen ervaring. 'L., jij doet wat jij wil doen'. Ze heeft dan regentaat gedaan. Na dat regentaat kwam ze af. 'Oh , zegt ze, eigenlijk had ik toch wel meer kunnen doen, want eigenlijk was dat nu toch niet moeilijk.' Nu durft ze soms zeggen, want ze heeft dan nog zo'n jaar

postgraduaat van het één of het andere gedaan, zo bedrijfsbeheer en daardoor werkt ze nu bij de KBC en euhm... .. ja de KBC dat is een groot organisme daar word je betaald volgens het diploma. Zij zit ergens aan een plafond ook om te kunnen promoveren zou ze moeten een hoger diploma hebben. Dat durft ze dan nu wel al eens in mijn schoenen schuiven van euhm... ja je had me toen ook maar moeten verplichten om universiteit te doen want... dat ik zeg ja L. herinner je u de strijd dat ik gevoerd heb omdat jij per sé niet naar de unief wou. Ik heb u verdedigd en ik heb u nooit verboden om naar de unief te gaan. Jij mocht naar de unief gaan. Dat wordt dus nu terug gekatapulteerd. Je had me toen moeten verplichten, want nu kan ik niet hogerop in de bank. Ja, als zij echt wil kan ze natuurlijk nog een hoger diploma halen, maar daar moet ze een inspanning voor doen, maar daar heeft ze geen goesting in want dat is ook de reden waarom dat ze geen unief gedaan heeft, omdat ze het liever wat gemakkelijker aan deed. Nu verwijt ze dat mij wel een beetje, maar ik voel me daardoor eigenlijk niet aangesproken. Ik heb zoiets van: 'had ik haar verplicht van unief te doen, dan had ik ook verwijt gekregen dat ze haar goesting niet had mogen doen, dus ik heb haar goesting laten doen, maar ik heb haar niet verboden van hogere studies te doen.'

IR: Je hebt haar de keuze gelaten...

R: Ja, ik heb haar de keuze gelaten en ze moet dat nu niet naar mij projecteren eigenlijk. Als ze echt wil, dan ja... dan moet ze het maar... er zijn er genoeg die nadien nog diploma's halen als ze echt willen, maar daar moet ze harder voor werken en daar heeft ze geen goesting in en tis daar dat het natuurlijk zit. (lacht) Dus ja, soms sturen ze inderdaad wel eens iets terug, waarvan je dan denkt, kijk dat heb ik nu anders gedaan als thuis en dat is dan ook weer niet goed, maar ...

IR: en dat is vooral bij uw dochter dat dit speelt, dit thema?

R: Ze heeft dat zo eens al een paar keer gezegd. Ze zegt dat dan wel met een knipoog. Dat is nu niet dat we daarvan een clash hebben. Dat haalt ze dan al eens aan als ze vaststelt dat niet hogerop kan, dat de verloning geplafonneerd is. Dat is dan ook voor een stuk haar stuk dat ze niet

moet slachtoffertje spelen, want ze heeft de kans en de mogelijkheden gekregen, maar als zij die zelf niet genomen heeft moet ze mij dat nu niet verwijten.

IR: Je hebt er geen last van dat ze het zegt...

R: Nee, eigenlijk niet. Nee, omdat ik weet dat ze alle kansen gekregen heeft.

IR: dus dat is iets waar je zelf tevreden over bent...

R: ja.... Ja...

IR: Zijn er dingen waarbij je jezelf soms betrapt dat je bepaalde uitspraken doet bijvoorbeeld dat je overgenomen hebt van thuis en waarvan je zoiets hebt dat je het niet wil zeggen maar toch doe je het?

R: naar de kinderen toe?

IR: Dat is ook één waar ik al diep moet over nadenken. Dan toch geen waar dat ik ... nee uiteindelijk heb ik mij nooit veel zorgen gemaakt in opvoeding en ik zie dat ze goed terecht zijn en dat ze hun plan trekken en dan denk ik dat ik het goed gedaan heb.

IR: soms kan je jezelf betrappen dat je dingen doet waarbij je denkt nu trek ik precies op mijn ma of pa, maar eigenlijk wil ik dat niet. Heb je dat al meegemaakt?

R: nee... ..

IR: Waren er bepaalde aspecten in het gedrag van uw ouders die jou ergerden? In hun persoonlijkheid of in hun manier van interactie treden?

R: ja, misschien zo dat ze zo nogal moraalridders zijn, terwijl dat ze zelf ook hun fouten hebben, maar dat ze zo nogal kunnen doen naar ons toe... ja ik kan het niet anders noemen, zo wat moraalridder en ik vind dat soms wel schijnheilig.

IR: dus daar heb je je wel aan geërgerd...zo van lastig...

R: ja zoals dat je... ja... dat zij de heilige, voorbeeldige mensen zijn. Ik vind dat niet aangenaam mensen die zichzelf nogal voorbeeldig vinden.

IR: Dit is nogal een lastige vraag eigenlijk. Zie je dat in uw eigen gedrag soms terug? Dat je merkt soms ook wel eens een moraalridder te zijn...

R: Dat zou je eigenlijk eens aan mijn kinderen moeten vragen. Je weet dat dikwijls van uzelf niet. Ik probeer toch... euhm...

IR: of hoe ga je ermee om?

R: Ik denk dat de kinderen dat wel zien dat ik niet altijd de perfectie ben. Natuurlijk in de opvoeding ja ga je wel proberen om een bepaalde moraal mee te geven. Dan zullen we misschien wel wat lesjes geven die je zelf ook niet helemaal 100 % toepast. Je bent ook maar een mens.

IR: hebben ze op de één of andere manier dat ooit naar jou toe gezegd of laten zien?

R: nee. Eigenlijk hebben die mij weinig verwijten gestuurd. (lacht) Die vinden eerder... ja...hebt gij honger?

IR: We zijn er bijna. Mijn kinderen hebben mij nooit verwijten gestuurd. Het liep vlot. Is dat dan op een bepaalde manier een stukje gelijkend met hoe dat je zelf als kind naar uw eigen ouders was of ...?

R: ja waarschijnlijk voor een stuk wel, dat je gewoon de dingen neemt zoals ze zijn en daar eigenlijk weinig ... goh, want ik heb dikwijls gezegd, eigenlijk zou ik willen dat mijn kinderen eens wat zouden rebelleren, omdat ik vind van mezelf dat als ik kon herbeginnen dat ik dan wel tegen dingen zou gaan rebelleren of mijn gedacht zou zeggen...

IR: en hoe reageerden ze daarop op zo'n opmerking?

R: ons L. zei: als er niks is om tegen te rebelleren, ja... Die heeft toch altijd redelijk gedaan wat ze wou doen. Als ze er nu anders over denken, dan zou ik hen dat eens moeten vragen, maar dan hebben ze me het nog niet gezegd.

IR: Als je jezelf op dit moment zou omschrijven als moeder, hoe zou je dit dan doen?

R: Hoe zou ik dat doen? Dat is een moeilijke vraag. Ik denk dat ik zelf eigenlijk een gemakkelijke moeder was, dat ze met mij niet veel problemen hadden. Euhm... op een bepaald moment zei mijn dochter: 'ons moeder, die wordt hoe langer hoe zotter als ik hier zo sta te dansen op rockmuziek'. En dan zeg ik: 'vind je dat erg?' 'oh nee, zei ze, liever een zotte moeder dan een saaie moeder, want de meeste andere moeders vond ze maar saaie moeders'. Zij zegt dat nogal regelmatig. Van die jongens weet ik het niet. Ze zijn hun eigen gang gegaan.

IR: is dat iets dat ze ook gezien heeft als kind? Of is dat nu pas iets dat tot uitdrukking komt?

R: Dat is 10 jaar geleden al dat ze dat zei. Als kind niet, maar....Wat was de vraag?

IR: Hoe dat je jezelf zou omschrijven als mama?

R: Ja, eerder er nogal natuurlijk met omgaan. Niet teveel zorgen maken en mij niet constant zitten afvragen ben ik wel goed bezig? Ik weet niet of ik mij dat ooit afgevraagd heb eigenlijk.

IR: Hangt dit dan samen met hoe jij bent op andere gebieden, bijvoorbeeld op het werk of bij vrienden?

R: Ja, ik hou niet van dramatiseren van dingen en van de dingen te 'au serieux' nemen enzo...

IR: ja ok, luchtigheid.

R: ja, ja...

IR: dus dat herken je wel?

R: ja, ik steek niet graag energie in die dingen. Ben ik wel juist bezig enzo?

IR: dus op het werk herken je dat ook? Is dat nu wel juist of....? Meer vanuit gevoel...

R: ja alhoewel ik dus eigenlijk wel een hele sterke geest heb en niet naar mijn gevoel...ik vraag mij dikwijls af of ik naar mijn gevoel kan leven, maar blijkbaar dan toch wel. Ik weet het niet.

IR: Je hebt nu omschreven hoe dat je jezelf ziet als ouder, als mama, maar wie zou je willen zijn als mama? Is daar een verschil voor jezelf?

R: Stel dat ik kon herbeginnen, dan zou ik misschien wel proberen om ook meer mezelf te laten zien aan de kinderen, hoe dat ik mij echt voel vanbinnen. Die zorgeloosheid was misschien ook wel voor eens stuk façade. Ik weet het niet. Wat was de vraag nu weeral?

IR: je hebt omschreven hoe je jezelf ziet als mama. Hoe zou je willen zijn als mama?

R: Alhoewel dat ik niet zo het gevoel heb dat ik iemand anders zou willen zijn voor hun. Als ik met de jongste nog een beetje meer communicatie zou kunnen hebben, maar... als hij er niet klaar voor is, is hij er niet klaar voor en dan wil ik dat ook respecteren.

IR: zijn er zaken bij uw kinderen die u doen denken aan iets van jezelf? Bijvoorbeeld met je jongste zoon waar we al over gesproken hebben. Erger je jezelf er dan aan?

R: dat is pijnlijk, in die zin dat je zijn lijden ziet en je kan er niks aan doen.

IR: ergeren is niet het juiste woord?

R: ergeren niet, eerder dat je er met meeleeft, dat je denkt: ja jongen, ik heb de sleutel gevonden voor mezelf, ik zou hem u willen aanreiken, maar je moet hem wel aanpakken. Je hoopt gewoon dat hij er vlug door is, want hij heeft echt serieus zware eczeem en dat is afzien. Psychologisch is dat zwaar en ook fysiek is dat zwaar. Dan denk je goh... moet ik dat hier nu nog aanzien? Ik heb daar zelf zo onder geleden en nu zie ik mijn kind lijden en die blijft maar ontkennen dat hij lijdt. Ik herken dat zo.

IR: ja, ik begrijp het. Ziet hij dan bij u veranderingen? Ziet hij dan nu een andere persoon als mama?

R: Awel ja, dus op zijn leeftijd, het is heel gelijklopend. Ik vind dat ook heel erg. Dat is eigenlijk maar verbeterd op het moment dat ik dus effectief voor mezelf gekozen heb en dat ik voor een scheiding gekozen heb, toen was dat echt oef, van de éne dag op de andere was ik een andere

mens en waren de huidproblemen verdwenen. Dat is voor een stuk voor jezelf kiezen en jezelf graag zien.

IR: Was dat dan een verschil met de scheiding? Zag je een verschil bij hen in gedrag ook?

R: Nee, in verband met de kinderen is daar weinig veranderd geweest. Je weet natuurlijk nooit wat er van binnen speelt, want als ze zijn zoals ik gaan ze het ook allemaal niet ten toon spreiden.

IR: en zijn ze een beetje zoals u daarin denk je? Bij uw jongste zoon herken je het wel een stukje zoals je zei..

R: Ja.. Wij hebben wel ervoor gezorgd dat er voor de kinderen zo weinig mogelijk veranderde. Ze zijn gewoon bij mij gebleven in het huis waarin we altijd al gewoond hebben. Die hun leven, behalve dat hun vader er niet meer altijd was, alhoewel die er vooraf ook niet zoveel was, maar allé... hun eigen leven is niet zo veranderd. De twee oudste waren dertien en veertien. De jongste een jaar of zes. Mijn dochter had zoiets van ik doe mijn leven gewoon verder. De tweede die heeft daar wel wat verdriet van gehad, maar eigenlijk heeft hij ook gewoon verder gedaan. En onze L. dat was een spring-in-'t-veld. Eigenlijk heb ik weinig gedragsverandering gezien bij de kinderen. Ik heb ook zoveel mogelijk gezorgd dat er aan hun leven niks veranderde. Natuurlijk ja de ouders zijn gescheiden dat zal zeker emotioneel iets gedaan hebben. Als je al, weet je, als dat wel een vader is die veel met zijn kinderen bezig is en die valt dan weg, dat is anders dan wanneer ... die was al niet erg in hun leven. Dat is wel een verschil.

IR: zijn er ook dingen die je bij uw kinderen ziet die u doen denken aan iets van jezelf op een andere manier? Bij uw andere twee kinderen of bij L?

R: Lange stilte. Het zijn eigenlijk totaal andere dan ik voor de rest. Ik vind dat die echt wel hun eigen ding doen zo.

IR: is dat anders dan bij jou?

R: ja, ik deed mijn eigen ding niet. In mijn relaties heb ik ook altijd maar het leven van een ander ingevuld. Ik zie dat zij dat toch totaal anders doen. Ze doen echt wel hun eigen ding en zichzelf niet verliezen in een relatie. Dat vind ik wel tof. Daarom dat ik denk dat ik het goed gedaan heb.

IR: is dat iets dat je bewondert in uw kinderen?

R: ja

IR: en in de andere zin? Waarin erger je je?

R: nee.

IR: Hoe zouden uw kinderen over u praten?

R: Dat ik het leven nogal gemakkelijk pak denk ik. (lacht) Euhm... ik vind dat dit wel mag. Ik heb het moeilijk genoeg gehad vroeger. Ik kan dat ook niet meer. Ik kan de energie niet opbrengen om het leven moeilijk te maken. Ik kan dat niet meer, en waarom zou ik?

R: hoe zou je willen dat je kinderen over u praten?

IR: dat ze content zijn bij mij als moeder. Ik denk... .. de echte waarheid wie zal het zeggen? Ik weet niet of je het weet, maar als ze spontaan positief zijn tegen u...

R: het gaat over u, hoe zou JIJ willen dat uw kinderen over u praten?

IR: eigenlijk ook daar maak ik mij niet veel zorgen over eigenlijk. Ik denk dat er veel ouders daar wel een antwoord op kunnen geven omdat die juist het zo belangrijk vinden dat hun kinderen hun goed vinden, omdat ze bevestiging willen dat ze het goed gedaan hebben. Ja, ik ben al te lang bezig in eerder euhm... in dat alternatieve denken van goh... je doet het op dat moment met de middelen en de kennis die je hebt en ja... dat is wat het is. Je moet daar nadien niet meer over denken is dat nu wel goed gedaan of gaan mijn kinderen wel content zijn over mij? Ja, ik lig daar eigenlijk niet meer van wakker.

IR: in het nu eigenlijk... niet hoe ze over u zouden praten van vroeger, maar nu?

R: als ik de kaartjes lees met mijn verjaardag en nieuwjaar dan vinden die mij allemaal fantastisch. Hoe zou ik willen...? Wat was de vraag? Ik vind het eerlijk gezegd niet zo belangrijk.

IR: dat is niet iets waar je zelf een antwoord zou op willen geven. Ok, we zijn er. Wat heeft dit gesprek voor u betekend? Hoe kijk je er op terug?

R: dat ik het niet gemakkelijk vond, omdat ik ja...

IR: hoe was het voor u om de vragen te horen en er een antwoord op te geven?

R: ja weer zo... tot het besef komen dat euhm... ... dat ik opvoeden liever als iets natuurlijk laat verlopen en niet teveel wens over na te denken. Ook al probeer je daar bewust over na te denken gaan de kinderen daarom op het einde na 20 jaar contenter zijn dan wanneer dat je het spontaan hebt gedaan zonder al te veel nadenken? Je gaat altijd wel iets kunnen aanhalen denk ik, ook mensen die dat er boeken over lezen en ermee bezig waren en zichzelf in vraag stelden. Zijn die kinderen content met hun opvoeding dan de andere? Dat geloof ik niet.

Bijlage C**Analyse van een interview**

Stap 1: Lezen van het transcript

Stap 2: Tekst verdelen in betekenisvolle delen in functie van het te onderzoeken fenomeen

(kolom 2)

Stap 3: Herschrijven in abstractere psychologische terminologie (kolom 3)

Aangezien stap 2 en 3 van de verwerking een 50-tal pagina's omhelzen, is er voor gekozen slechts een deel van deze analyse weer te geven.

Stap 4: Bundelen van de thema's op een analytische en theoretische basis

<p>IR: Zijn er elementen in het opvoeden die je naarmate je bezig was met opvoeden anders hebt aangepakt?</p> <p>R: Ik kan me dat niet direct herinneren. Ik heb het daarnet al gezegd eigenlijk. Ik denk dat ik weinig aan het denken geweest ben over de manier waarop dat ik aan het opvoeden was. Ik ben daar gewoon aan begonnen. Ik werd regelmatig zo al eens uit mijn evenwicht gebracht als ik zo andere moeders tegenkwam die dat zo heel bewust bezig waren en daarover aan mij vragen stelden. Ik had zoiets van oei, daar heb ik nog niet over nagedacht of nog niet bij stilgestaan en dan begon ik soms wel te twijfelen aan mezelf dat ik dacht ben ik nu niet bewust genoeg moeder aan het spelen of jij bent wel redelijk onbezorgd of zo, ik weet niet of ik zo onbezorgd was maar ik vond dat de anderen een beetje zich te veel zorgen maakten. Dan twijfelde ik soms wel eens aan mezelf. Moet ik mij nu meer vragen beginnen stellen en mij bezorgd maken. Dan probeerde ik dat wel eens twee dagen, maar dat werkte niet.</p>	<p>Weinig aan het denken geweest over opvoeden in tegenstelling tot andere moeders die heel bewust bezig waren => hierdoor werd ik uit mijn evenwicht gebracht.</p> <p>Oei, daar heb ik nog niet over nagedacht, dan begon ik te twijfelen aan mezelf.</p> <p>Moet ik mij nu meer vragen beginnen stellen en mij bezorgd maken?</p>	<p>Bewust opvoeden blijkt voor Indra hetzelfde als nadenken over opvoeden.</p> <p>Door de ander werd ik uit mijn evenwicht / kracht gehaald. Beschuldigend. Slachtoffer – dader.</p> <p>Ben ik wel goed bezig? Onrust. Angst. Doe ik het wel goed genoeg? Zelftwijfel vanuit aangevoeld verwijt of kritiek. Omgeving wordt als bedreigend/aanvallend ervaren.</p> <p>Schuld – schaamte. Indra voelt alsof ze zich moet verantwoorden – vanuit haar beleving blijkt dat haar manier van doen (schuld)/zijn (schaamte) niet zomaar aanvaard wordt. Verdriet. Miskenning.</p> <p>Nadenken, zichzelf zorgen maken, piekeren.</p>
--	--	--

<p>IR: Reageerde de kinderen hierop als je dat veranderde?</p> <p>R: nee, dat was eerder een gevoel bij mij van waarom moet ik daar nu proberen iets anders mee te doen omdat iemand anders dat zo vindt.</p> <p>IR: Dus eigenlijk was je best tevreden over het onbezorgd in het opvoeden staan?</p> <p>R: eigenlijk wel he, ik vond dat de meeste anderen daar allemaal een beetje te dramatisch over deden of te bezorgd.</p> <p>IR: denk je dan aan iets specifiek? Een gesprek dat je je herinnert? Of een opmerking?</p> <p>R: gewoon nog maar over de kinderen naar school sturen, ik heb ze vrij snel ja we wonen hier toch op de buitenrand, vrij snel zelfstandig</p>	<p>Zou ik iets anders moeten doen omdat iemand anders dat zo vindt?</p> <p>De anderen deden daar te dramatisch of waren er te bezorgd over (maar ik niet).</p> <p>Ik kreeg opmerkingen of kritiek op mijn beslissing om de kinderen zelfstandig naar school te sturen.</p>	<p>Zelftwijfel. Onzekerheid. Verzet. Verdediging. Protest. Ik geef me niet zomaar over aan deze verwijten. Laat mij gerust. Boosheid – frustratie. Macht – onmacht. Weergave van het innerlijke gevecht.</p> <p>Verlangen naar aanvaarding, erkenning, goedkeuring, zorgeloosheid,... Afhankelijkheid.</p> <p>Plaatst zichzelf buiten schot, buiten verantwoordelijkheid. Ik doe het goed. Beschermend mechanisme/ afweer. Projectie.</p> <p>Ik werd bekritiseerd door de ander: slachtoffer. De anderen doen lastig. Ik werd beschuldigd.</p>
---	--	--

<p>naar school gestuurd en ik kreeg daar wel nogal opmerkingen op. Daarmee ja dat ik toch wel een beetje een té onbezorgde moeder was en zie wat een drukte aan school en dan zei ik ja als jullie ook allemaal jullie kinderen te voet of met de fiets naar school sturen dan is hier geen drukte, je creëert die drukte mee. Dat is zoiets dat ik herinner.</p> <p>IR: als ik u dat hoor zeggen, vind ik eigenlijk wel dat je bewust hebt opgevoed, het is te zien hoe je het bekijkt.</p> <p>R: ik was daar niet bewust met bezig, misschien ook zelfs een beetje dat kreeg ik ook al eens als verwijt dat ik het een beetje te gemakzuchtig deed, want het is gemakkelijker van uw kind te laten vertrekken in plaats van zelf ook nog moet vertrekken, maar ik weet het niet. Moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag. Ik was daar zelf tevreden van, ik vond het tof dat ze zelfstandig naar school gingen.</p>	<p>Volgens hen was ik een te onbezorgde moeder.</p> <p>Ik gaf hen terug dat zij zelf die drukte mee creëerde.</p> <p>Ik kreeg ook al eens het verwijt dat ik het een beetje te gemakzuchtig deed.</p> <p>Ik was daar niet bewust met bezig, maar ik weet het niet.</p>	<p>In plaats van: ik heb me laten bekritisieren. Ik heb deze kritiek laten binnenkomen. Ik werd veroordeeld, verworpen in wat ik deed en in wie ik was als moeder.</p> <p>Ik beschuldigde hen terug.</p> <p>Nogmaals kritiek/verwijt/beschuldiging. Ik voelde dit aan als een aanval, waardoor ik me moest verdedigen. Ik bevocht mijn omgeving, wat ik hoorde en zag, zodat ik mezelf niet in vraag moest stellen, zodat ik niet te dicht bij mezelf diende te komen. Ik hield hen en mezelf op afstand. Dat gaf me veiligheid en comfort. Zo hoefde ik mezelf niet in vraag te stellen en mijn eigen aandeel niet te zien.</p> <p>Contradictie: ik was daar niet bewust met bezig >< moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag. Reflecteert het innerlijke conflict in zichzelf: er is een verlangen naar zorgeloosheid dat doorkruist wordt met een</p>
--	--	---

<p>IR: is dat iets dat je herkent van bij u thuis?</p> <p>R: ja, ik herinner mij als kind wij woonden in Lokeren, in het stad, op het stationsplein en ik ging naar Onze Lieve vrouw Presentatie en dat was eigenlijk helemaal de andere kant van de stad. Ik herinner mij dat we dan de stationsstraat door moesten en de grote markt over en dan nog een heel eind verder weg euhm... en als kind van de derde kleuterklas moest ik de buurtkindjes van de eerste en de tweede kleuterklas meepakken en ik was daar verantwoordelijk voor, ik moest die meepakken, want ik herinner me nog dat ze op de trappen van het stadhuis zitten want ze wilden niet meer verder en dan zie ik mezelf daar nog aan trekken en aan sleuren om die klein mannen mee te pakken naar school, maar ik was zelf nog...</p>	<p>Moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag.</p> <p>Ik moest als kind van de derde kleuterklas... (alleen) Ik was daar verantwoordelijk voor...</p> <p>Maar ik was zelf nog... (een kind)</p>	<p>innerlijke onderliggende aanwezigheid van druk en belasting. Ze was er niet bewust met bezig bij zichzelf, doordat ze niet naar zichzelf keek maar naar de ander. Helpende vragen die Indra in haar kracht kunnen zetten zijn: Wat zegt dit over mij? Wat kan ik hier uit leren? Wat reflecteert deze situatie over mij?</p> <p>Last, zwaarte, ernst, belasting. Piekeren, worstelen in het hoofd. Irritatie in de ander.</p> <p>Als kind.</p> <p>Last. Zwaarte. Ernst. Belasting. Druk van het moeten. Machteloosheid. Afhankelijkheid. Miskenning van het kind-zijn met eigen verlangens en individualiteit.</p> <p>Verlatenheid. Geen ruimte voor eigen verlangens. Verdriet. Slachtoffer. Verzet, frustratie, boosheid. Laat mij gerust.</p> <p><i>Zelfde gevoelens en mechanisme komen terug: het slachtofferschap, de miskenning, de verlatenheid en de beschuldiging. Deze gevoelens zitten nog in het onbewuste veld</i></p>
---	---	--

<p>IR: en dat waren buurtkindjes of broers of zussen?</p> <p>R: nee van de burens, ja eigenlijk was ik heel zelfstandig en euhm... vanaf klein kind en daarom dat ik altijd zoiets had maar mensen waar zijn jullie toch met bezig, je maakt er zo'n ...</p> <p>IR: wil dit dan ook zeggen dat je hiermee ok was?</p> <p>R: ja ik heb mij nooit veel zorgen rond gemaakt in euhm...pff dat er iets zou gebeuren of zo als ze onderweg zijn. Ik heb daar nooit bij stilgestaan eigenlijk.</p> <p>IR: hoe was dat dan bij u thuis? Waren uw ouders er ook niet bezorgd rond?</p>	<p>Ik was heel zelfstandig...vanaf klein kind. Daarom had ik het gevoel van mensen waar zijn jullie toch met bezig?</p> <p>Je maakt er zo'n (spel van).</p>	<p><i>bij Indra en worden vanuit deze onbewuste lagen herhaald in de fysiek volwassen geworden Indra.</i></p> <p>Ik heb het ook moeten doen (doorstaan, aanvaarden). Slachtoffer. Miskenning.</p> <p>Jullie belasten mij hiermee. Ik wil er niet met bezig zijn, want dan voel ik terug die druk van het moeten, die last, die afhankelijkheid, die miskenning, die kwaadheid, die verlatenheid, ... Ik wil het niet opnieuw voelen, er bewust met bezig zijn. Dat ligt in het verleden van mijn kind zijn. <i>Deze gevoelens situeren zich in de onaangename zone waar mensen zich van willen afkeren, omdat ze meestal als pijnlijk aanvoelen. Het verleden werkt nog door in het heden zolang deze gevoelens niet erkend worden en creëert mede onbewust de toekomst.</i></p> <p><i>Meer helpende, confronterende vertaling zou zijn:</i> <i>Mijn ouders hebben me hiermee belast. Nu belast ik mezelf hier mee. Het is nog niet bewust, nog niet erkend, niet verwerkt, nog niet vergeven, nog niet losgelaten.</i></p>
---	---	--

<p>R: ik denk ook van niet, want anders neem je die angst over denk ik. Ik herinner mij dat we ja als klein kind want wij zijn verhuisd naar Meise als ik naar het derde leerjaar moest, dus dat wil ik zeggen dat hetgene wat ik mij herinner van in Lokeren tot en met het tweede leerjaar is, maar ik kan me niet herinneren dat mijn ouders ergens mee naar toe gingen als we naar de zwemclub gingen of naar de turnles, dat was toch allemaal terug de stad in en naar school ik zeg het dat was helemaal het stad door. Wij hebben vele straten en pleinen moeten oversteken. Wij zijn nooit begeleid geweest door de ouders, terwijl dat mijn moeder wel thuis was. Dat was een huisvrouw die tussen haakjes licentiaat in de psychologie was he. Dus mijn ouders hebben allebei hoger studies gedaan, dat zijn geen onverantwoorde mensen maar ja ik denk dat dat zo een stukje vertrouwen is ook denk ik.</p> <p>IR: Uw kinderen reageerden hier ook goed op?</p> <p>R: Nee, die vonden dat tof. Mijn dochter heeft dat regelmatig gezegd zo van ik ben content dat ik u heb als moeder want als ik die andere moeders allemaal bezig zie met hun dramatisch gedoe.</p>	<p>Wij zijn nooit begeleid geweest door de ouders, terwijl dat mijn moeder wel thuis was.</p> <p>Mijn moeder was een huisvrouw die tussen haakjes licentiaat in de psychologie was.</p> <p>Het zijn geen onverantwoorde mensen. Ik denk dat het een stukje vertrouwen is ook.</p> <p>Mijn dochter heeft mij regelmatig gezegd dat ze content was met mij als moeder, dat ze geen andere moeder moest hebben.</p>	<p>Niet beschikbaar, verlatenheid. Verlangen naar erkenning, beschikbaarheid, betekenis, aandacht, interesse. Slachtoffer.</p> <p>Sarcasme. Bijtende, agressieve spot. Wat gezegd wordt en bedoeld wordt zijn tegengesteld aan elkaar. Mooie titel, maar wat houdt dit in als er in de praktijk (toepassing naar de eigen kinderen) geen rekening gehouden wordt met het psychologisch welzijn van het kind?</p> <p>Verhullen in een attitude van vertrouwen. Het zal dat wel geweest zijn zonder dieperliggend te gaan kijken. Sussend, toedekkend, minimaliserend, verbloemend. Wat moet er weggedrukt worden? Kwaadheid?</p> <p>Interactie volwassene – eigen kind.</p> <p>Erkenning, bevestiging van de kinderen gekregen. Was er vraag naar erkenning? Werd het eigen moederschap (eigen persoon) in vraag gesteld? Overdracht van de twijfel van de moeder op de kinderen.</p>
--	---	---

<p>IR: een bewuste dochter dan</p> <p>R: ik moet geen andere moeder hebben zei ze, dat was gewoon omdat ik die vertrouwen gaf.</p> <p>IR: Zijn er dingen die je niet veranderd hebt omdat je er tevreden over was? Dat zijn zaken die ik altijd hetzelfde heb gedaan.</p> <p>R: Ik kan mij niet herinneren dat ik bewust dingen ben gaan veranderen eigenlijk.</p> <p>IR: waren er dingen in die periode waarvan je dacht daar was ik niet tevreden over of toch minder dat die niet zo liepen zoals je wou?</p> <p>R: Ik ben precies geen goeie om geïnterviewd te worden. Die gevallen zijn er ook he.</p> <p>IR: Het is een soort van ontdekking. Ik denk dat het tijdens het gesprek ook wel wat reflecteren vraagt. Ik heb mezelf ook afgevraagd of ik mensen hierover eerst nog meer info zou moeten</p>	<p>Dat was gewoon omdat ik die vertrouwen gaf.</p> <p>Stilte. Ik ben precies geen goeie om geïnterviewd te worden.</p>	<p>Vulden de kinderen het gat in van moeders verlangen naar erkenning? Hebben de kinderen onbewust aangevoeld iets mee te moeten bedekken, verhullen, sussen?</p> <p><i>Zelfde verhulling wordt gebruikt als deze naar de eigen ouders toe. Het kan gezien worden als een maatschappelijk aanvaarde (legale) manier om de onderliggende onbewuste gevoelens af te schermen en onderhuids te houden waardoor een zelfde ouder-kind interactie wordt gekopieerd. Eenzelfde patroon wordt herhaald. De maatschappelijk aanvaarde verhulling houdt het onbewuste mechanisme in stand.</i></p> <p>Ik ben niet goed genoeg in mijn rol als geïnterviewde. Ik weet geen antwoorden. Angstig. Twijfel aan zichzelf. Onzekerheid.</p> <p>Tegemoetkomende sussende interventie.</p>
--	--	---

<p>geven. Opvoeden is ook iets heel spontaan en automatisch, dus eigenlijk staan de meeste mensen er niet zo bij stil.</p> <p>R: Het is eigenlijk dat vooral. Ik vind opvoeden moet natuurlijk zijn en euhm... zoals je zegt spontaan en automatisch omdat ik daar eigenlijk zo weinig zat over na te denken werd ik soms al eens uit mijn evenwicht getrokken zo door mensen die daar wel allemaal zo een spel van maakten, dat ik dacht van ben ik niet goed bezig, maar ik kon die energie niet opbrengen want eigenlijk ja... ik had ook niet genoeg energie omdat ja... ik heb levenslang altijd slaapproblemen gehad, ik had niet genoeg energie om me daar allemaal zo druk in te maken, dus ik liet dat allemaal maar wat lopen zoals het liep en mijn kinderen zijn toch allemaal goed terecht gekomen. Die twee oudsten die hebben alle twee twee hoger diploma's, die hebben direct werk gevonden, die zijn zelfstandig, de jongste heeft wat minder goed geleerd, maar hij had ook direct werk en hij trekt zijn plan. Ze klagen over niks.</p>	<p>Ik vind dat opvoeden natuurlijk moet zijn. Zoals je zegt spontaan en automatisch.</p> <p>Omdat ik daar zo weinig over zat na te denken werd ik soms al eens uit mijn evenwicht getrokken door mensen die daar wel allemaal zo een spel van maakten.</p>	<p>Eenzijds kan deze mening een bescherming of verhulling zijn in een attitude van vertrouwen. Een verantwoording. Een rationalisatie – rechtvaardiging – verdediging van het gedrag waarmee Indra wil aangeven dat haar manier waardevol genoeg is om goedgekeurd en erkend te worden. Ze versterkt dit nog door dit met mijn woorden kracht bij te zetten.</p> <p>Anderzijds spreekt het verlangen naar zorgeloosheid opnieuw door.</p> <p><i>Het spontane en automatische handelen vertrekt vanuit het doorvoelde en geheelde bewustzijn dat er tot dan toe is.</i></p> <p>Contradictie. <i>Eigenlijk zegt Indra hier dat door het spontane opvoeden (wat ze cognitief juist vindt en waar ze naar verlangt) én er dus niet over na te denken ze net wel uit haar evenwicht werd getrokken. Ze blijkt er niet ten volle van overtuigd te zijn dat het natuurlijke opvoeden vanuit spontaniteit 'juist' is. Als ze dat zou zijn, zou ze zich niet uit haar evenwicht getrokken voelen. Geeft aan dat het om een rationalisatie gaat die niet vanuit een geïntegreerde doorvoelde ervaring voortkomt. Indien ze hier</i></p>
---	--	---

	<p>Door mensen die daar wel allemaal zo een spel van maakten.</p>	<p><i>wel volledig van overtuigd zou zijn zou het 'er niet over nadenken' haar niet uit haar evenwicht halen en zou ze dit niet als oorzaak zien van haar onzekerheid. Nadenken en voelen worden door elkaar gehaald. De overtuiging is aanwezig dat door na te denken meer zelfzekerheid kon bekomen worden. Zelfzekerheid vraagt een dieperliggende en bredere integratie van voorgaande ervaringen.</i></p> <p>Minachtend. Afwijzend. Worden gezien als 2^e oorzaak van haar onzekerheid. 2^e manier om zich af te schermen. Het zijn zij die het niet goed doen. Projectie. Ergernis aan mensen die zichzelf sterk op de voorgrond plaatsen daarmee > allergie van Indra.</p>
--	---	--

Stap 4: Bundelen van de thema's op een analytisch theoretische basis

De binnenkant van Indra vertaalt zich in een aantal onderliggende onbewuste emoties, gevoelens en bewegingen:

- Schuld: dader-slachtoffer dynamiek.
 - Onrust – angst – zelftwijfel – onzekerheid.
'Oei, daar heb ik nog niet over nagedacht, dan begon ik te twijfelen aan mezelf.'
'Moet ik mij nu meer vragen beginnen stellen en mij bezorgd maken?'
 - Schaamte: ben ik wel goed genoeg vanuit mijn zijn/gevoelens/verlangens? Word ik aanvaard? Niet zomaar. Er zijn voorwaarden. Het gevoel zich te moeten verantwoorden voor wat ze voelt/wie ze is.
 - Verdriet: miskennis van het kind-zijn met eigen verlangens, behoeftes, wensen, gevoelens / verlatenheid.
 - Kwaadheid, frustratie, protest, verzet, verdediging.
 - Afhankelijkheid, verlangen naar aanvaarding, erkenning, goedkeuring van de ander.
'Zou ik iets anders moeten doen omdat iemand anders dat zo vindt?'
 - Machteloosheid, moedeloosheid, gelatenheid.
 - Er is een bepaalde last, zwaarte, ernst, een belasting, de druk van het moeten.
'Moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag.'
 - Verlangen naar zorgeloosheid, luchtigheid, verademing.
'Moet het allemaal zo ingewikkeld zijn? Dat was bij mij altijd de vraag.'
 - Coping: Nadenken, piekeren, zichzelf zorgen maken.
'Moet ik mij nu meer vragen beginnen stellen en mij bezorgd maken?'
- Opmerkingen en acties uit de omgeving worden eerder als bedreigend/aanvallend ervaren en op afstand gehouden. Er is een neiging tot het wegduwen van de ander, het op een afstand houden van de ander. De ander zien als een belasting, een bedreiging, een last.
- Afweermechanismen: externaliseren, projectie, vermijding, rationaliseren.
- Er is ook een sussende, toedekkende attitude.

In het rationaliseren worden maatschappelijk aanvaarde waarden of normen aangegeven om daarmee goedgekeurd of als waardevol bevonden te worden.

Zich herhalende intergenerationele thema's

Als kind zien we identieke emoties, gevoelens en mechanismen. Het slachtofferschap, de miskennis, de verlatenheid en de beschuldiging.

'Ik moest als kind van de derde kleuterklas... (alleen)

Ik was daar verantwoordelijk voor...

Maar ik was zelf nog... (een kind)'

Er was geen echt contact met de eigen ouders over gevoelens, wensen, verlangens. Ze heeft geleerd dat anderen hun belangen belangrijker zijn dan deze van zichzelf. Ze heeft zich leren aanpassen en afstemmen op de ander in plaats van op zichzelf. Ze heeft geleerd zichzelf te verlaten, zichzelf als slachtoffer op te stellen, zichzelf in twijfel te trekken, zichzelf te schamen voor wat ze voelde, zichzelf te wantrouwen, ...

Er is een vervreemding van zichzelf. Een false – self of masker werd ontwikkeld om te voldoen aan de verwachtingen van de anderen (hechtingsfiguren). Vanuit dit interne werkmodel worden de interacties met anderen in het volwassen leven gekleurd en geïnterpreteerd.

In de interactie tussen moeder (volwassen Indra) en kind zien we geen authentiek contact. Er is ook geen authentiek contact met de andere moeders (leeftijdsgenoten) en ook niet met zichzelf.

'Ik zou proberen om meer mezelf te laten zien aan de kinderen, hoe ik mij echt voel vanbinnen.'

'Je weet nooit wat er van binnen speelt, want als ze zijn zoals ik gaan ze het ook allemaal niet ten toon spreiden.'

Haar zoon zijn geslotenheid reflecteert haar eigen geslotenheid en het onecht contact met zichzelf en de ander (waaronder zoon). Ze herkent zichzelf in hem. Hij sluit zich ook af van zijn eigenheid, zijn gevoelens, zijn verlangens en wensen. Het gaat om het niet durven/mogen voelen. Het existentiële recht om te bestaan. Indra verwoordt dit door te zeggen dat ze niet weet wat er zich echt van binnen speelt. Dit weet ze niet bij haar zoon, maar ook niet bij zichzelf.

Tegengestelde dynamiek

Vanuit deze onbewuste dynamiek herhaalt Indra hetzelfde patroon als haar ouders. Nochtans heeft ze de positieve intentie om het anders te doen. Ze onderneemt een tegenreactie. We observeren een verschuiving van veel controle en verwachtingen naar veel vrijheid zonder verwachtingen, maar ook zonder stimulatie.

‘Ik had het gevoel dat mijn ouders alles regelden voor ons kwestie van studies enzo en wat dat we wel of niet in de vrije tijd deden en dat is dus wel een reactie geweest van ik laat die vrij.’

‘Ze deden hun zin, ik heb er niks aan verboden.’

‘Ik zei soms al eens: waarom rebelleren jullie eens niet?’

‘Ik heb ze vanop een afstand bezig gezien en van geen enkel kind kon je zeggen dat deze ging ontsporen.’

Indra stelt geen kader aan haar kinderen, er zijn geen grenzen, er is geen verschil, geen eigenheid. Het is niet duidelijk voor de kinderen wat Indra wil, wie ze is, wat ze belangrijk vindt,... De dochter benoemt dit met de woorden: ‘mama, er is niks om tegen te rebelleren’.

Ze geeft haar kinderen de kans datgene wat ze zelf niet heeft durven doen wel te doen (vb. het rebelleren) door de angsten die haar ooit belemmerd hebben aan hen te besparen of hen ervoor te behoeden. Dergelijke opvoedingsstrategieën vertrekken vanuit eigen onmachtgevoelens of teleurstellingen in zichzelf die nog niet opgelost zijn. De angsten blijven aanwezig in zichzelf. Op die manier leert Indra zelf niet op te komen voor zichzelf en haar plaats niet in te nemen. Op die manier krijgen haar kinderen ook niet de kans dit te leren, aangezien ze er voor behoed worden.

Aan hen wordt de kans het te leren ook ontnomen, zoals Indra deze kans onbewust aan zichzelf ook ontnemt.

Indra houdt enkel rekening met de verlangens en behoeften van de kinderen, niet met deze van zichzelf. Ze kiest niet voor zichzelf door het leven vanuit eigen kracht en waarde op te bouwen naar eigen verlangens en behoeften. Dat heeft ze wel al deels gedaan door te scheiden van haar ex-partner, waardoor ze mede haar huidproblemen oploste.

Indra is in de veronderstelling dat ze het familiale patroon doorbreekt, maar dat is niet werkelijk zo.

‘Ik denk dat ik het goed gedaan heb, want ze zijn goed terecht, ze kunnen hun plan trekken.’

Hetzelfde onbewuste patroon wordt herhaald, maar in de andere tegenpool. Ze heeft haar kinderen laten doen onder het voorwendsel van ‘vertrouwen’.

Indra had ook zelf de energie niet om haar focus op de opvoeding en de kinderen te leggen. Ze had de eigen problemen die haar belemmerden volledig aanwezig of beschikbaar te zijn.

‘Ja waar waren mijn ouders? Ik weet het niet. Vader was afwezig. Moeder was een rug patiënt die veel in haar bed lag en op de grond van de pijn.’

‘Ik kon die energie niet opbrengen, want ik had er ook niet genoeg energie voor. Ik heb levenslang altijd slaapproblemen gehad.’

Indra beleefde haar ouders als mensen die geen rekening hielden met de behoeften en wensen van hun kinderen, als mensen die hun eigen belangen voorop stelden. Om de harmonie en het systeem in evenwicht te houden vulde Indra als kind de tegenhanger ervan op nl. het zichzelf op de achtergrond plaatsen, zichzelf opofferen, de ander zijn belangen voorop plaatsen. Ze heeft deze pool sterk ontwikkeld als een overlevingsstrategie. Het kan zijn dat haar broers of zussen een andere manier vonden om hiermee om te gaan, een andere overlevingsstrategie hebben gekozen en ontwikkeld. Indra ziet haar ouders als de oorzaak van haar belasting die ze heeft ervaren in deze positie. De oorzaak wordt gezien in de eigenschap ‘zelfzuchtigheid’: zichzelf voorop plaatsen

ten nadele van de ander. Mensen die deze eigenschap sterk belichamen in hun manier van handelen zijn Indra's allergie.

Aangezien ze deze eigenschap als oorzaak ziet veracht ze deze en wil ze deze vermijden in zichzelf en in interactie met haar kinderen. Doordat ze de andere pool volledig afweert (in haar schaduw), duwt ze mogelijks ook de krachten en de voordelen ervan weg. Dat is het zichzelf kunnen en durven voorop plaatsen. Doordat ze dit niet als een uitdaging ziet, kan ze deze eigenschap niet tot een evenwicht brengen of tot een kernkwaliteit. Indra schiet door naar de andere (schaduw)kant. Het zichzelf op de achtergrond plaatsen, zichzelf wegcijferen, de belangen van de ander (kinderen) voorop plaatsen. Het is haar comfortzone geworden. Het is een eigenschap is die ze in zichzelf volledig geïntegreerd heeft: zowel in haar voelen, denken als handelen. Haar hele systeem is er als het ware van doordrongen.

Indra geeft aan dat ze verschillende keren werd uitgedaagd. Voor haar voelde het aan als ergernis. De opmerking van de andere moeders dat ze 'te gemakzuchtig' was gaf de mogelijkheid om inzicht te verkrijgen. Verschillende afweermechanismen zorgden ervoor dat er niet werd gekeken naar of gewerkt werd met de dieperliggende onderdrukte gevoelslagen. Er waren excuses (niet genoeg tijd en energie), projecties (zij doen het niet goed) en externalisaties (zij doen lastig en zijn de oorzaak van mijn ongemak). Er was al genoeg druk (onbewuste), allerlei 'moetens'. Indra had er genoeg van waardoor het onderdrukt en weggestopt moest worden. Een innerlijk onbewust gevecht in een geprogrammeerd keurslijf waaruit ze zich wou lostrekken vanuit onvrede en onmacht om te kunnen groeien naar meer welbevinden. Ze werd getriggerd en uitgedaagd om zichzelf terug bestaansrecht te geven.